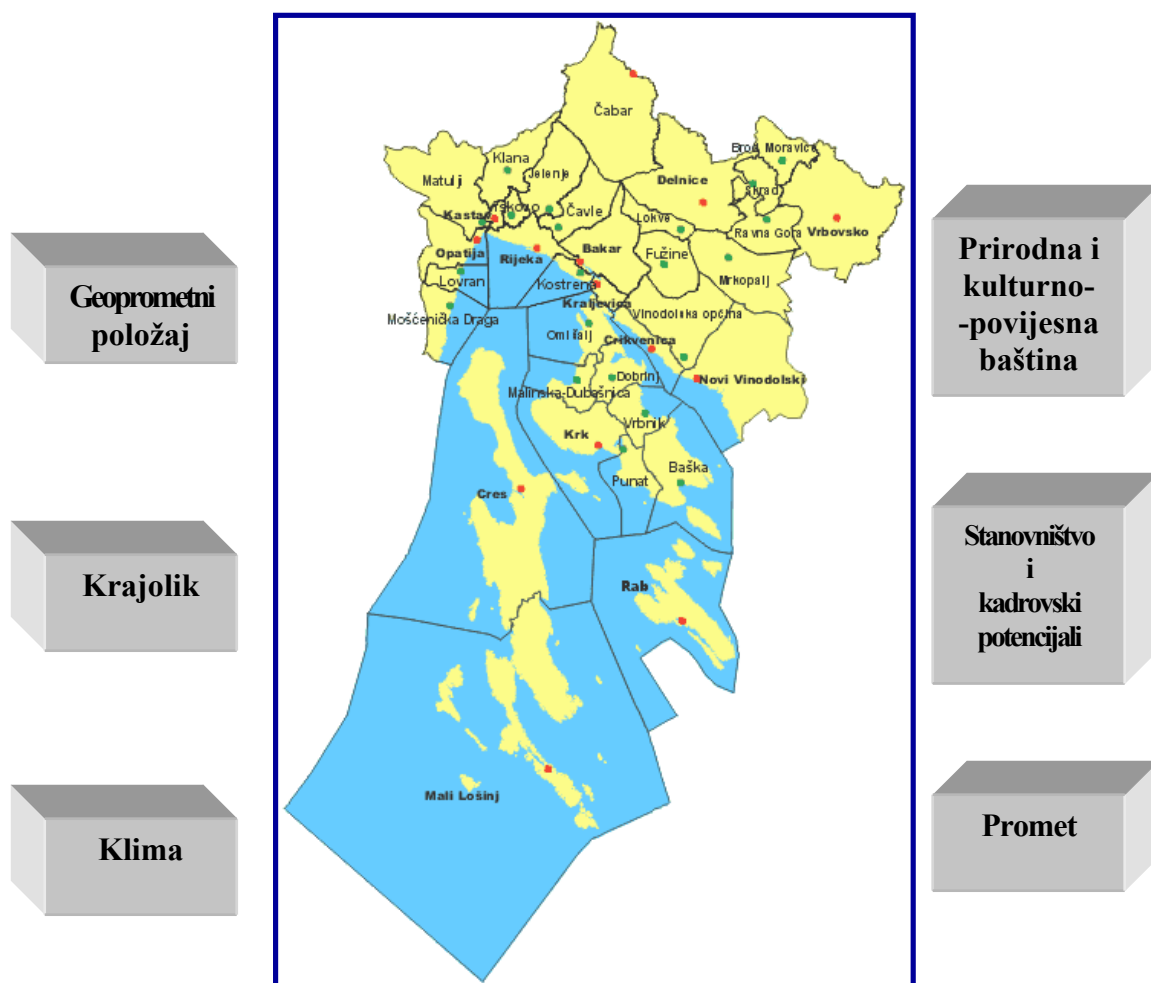

2. RASPOLOŽIVI ČINITELJI RAZVOJA TURIZMA KVARNERA

Kvarner svoju turističku budućnost temelji na raspoloživoj i, velikim dijelom, jedinstvenoj resursnoj osnovici. U ovom se poglavlju raspoloživi resursi ne iznose s ciljem njihove detaljne eksplikacije već radi njihove adekvatne valorizacije pri planiranju budućeg razvoja turizma Kvarnera. Pritom je potrebno istaknuti da raspoloživost resursa ne podrazumijeva i jamstvo turističke uspješnosti, ali predstavlja kvalitetan temelj da se njihovim promišljenim upravljanjem osigura uspješan turistički razvoj i blagostanje lokalnog stanovništva. Iznose se i ostali raspoloživi činitelji razvoja.

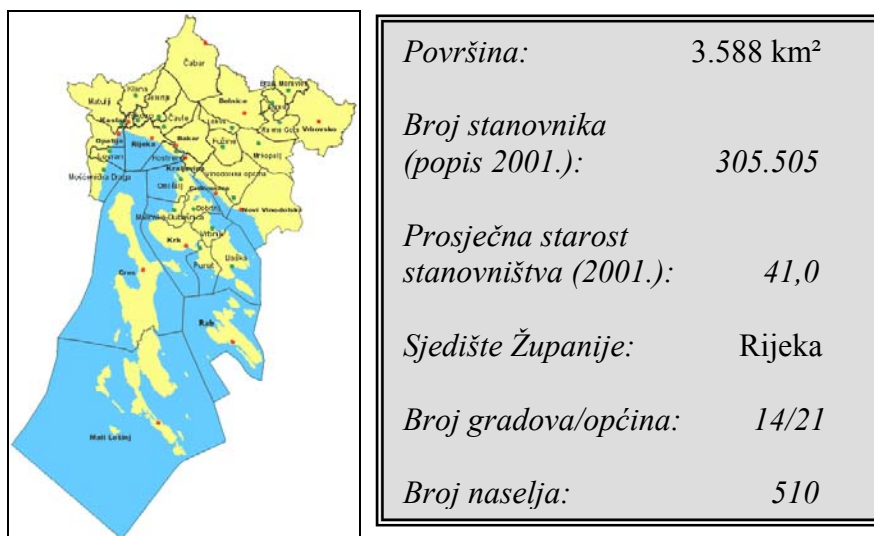
PREGLED TEMA

2.1. GEOPROMETNI POLOŽAJ

Primorsko-goranska županija obuhvaća 6,3% površine Republike Hrvatske. Čine je tri prirodno različita područja – obala, otoci i gorje – koji su na relativno maloj udaljenosti, što je čini raznolikom te pruža mogućnosti za diferencirane turističke sadržaje.

Slika 2.1. Osnovni podaci o Primorsko-goranskoj županiji - Kvarner

Izvor: Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije 2003./2004., Ured državne uprave u PGŽ-u, 2004.

Na području Primorsko-goranske županije formirano je 14 gradova i 21 općina. Sjedište je Županije Grad Rijeka koji je administrativno, sveučilišno i logističko središte šire regije.

Kvarner obilježava povoljan geoprometni položaj, posebno u pogledu razvoja turizma. Nalazi se relativno blizu važnih emitivnih tržišta, a povezanost s tržištima bitno poboljšava razvoj prometne infrastrukture. Prometna je dostupnost dobra budući da je pri putovanju moguće koristiti sve oblike prometa: cestovni, željeznički, zračni i pomorski. Potencijalno problematična dostupnost kvarnerskih otoka djelomično je premoštena izgradnjom dvaju mostova (Krčkog mosta i mosta između Cresa i Lošinja). Dolazak na Rab i Cres (Lošinj) ipak podrazumijeva korištenje trajektnoga prijevoza. Povoljna je okolnost, međutim, što se na Lošinj, Cres i Krk može doći i zrakoplovom. Na području Županije smještene su Zračna luka Rijeka (Krk) i Lošinj, sportski aerodrom Grobnik i uzletno-sletna staza na Unijama. U funkciju turizma Kvarnera može se uvrstiti i Zračna luka Zagreb imajući pritom na umu izgradnju nove cestovne prometnice koja je znatno vremenski skratila put do kvarnerskih destinacija.

Željeznicom se na Kvarner može doći iz smjera Zagreba i Ljubljane, iako je moguća veza i sa sjevernom i srednjom Dalmacijom (preko Ogulina), ali takvih linija za sada nema. Iz riječke luke kreće nekoliko brodskih linija u međunarodnom, državnom i lokalnome putničkom prometu, dok okolne manje luke uglavnom služe za prihvat i otpremu trajekata i manjih putničkih brodova na lokalnim prugama.

Istodobno, u svezi s prometnom povezanosti vrijedi upozoriti na još neke činjenice: kao prvo, završetkom autoceste Rijeka – Zagreb i Zagrebački aerodrom prerasta u međunarodnu zračnu luku Kvarnera, osobito kada se promatraju tržišta daljih i dalekih emitivnih zemalja.

Kvarner je najbliži izlaz na more za unutrašnju Hrvatsku i za velik dio srednje Europe.

Slika 2.2. Cestovne udaljenosti (u odnosu na Rijeku) u kilometrima

Zagreb:	145 km
Split:	393 km
Osijek:	462 km
Budimpešta:	558 km
Milano:	508 km
Beč:	513 km
München:	571 km
Zürich:	801 km
Trst:	84 km
Ljubljana:	120 km

Blizina glavnih emitivnih tržišta i dostupnost kopnom, morem i zrakom svrstavaju Kvarner u red turističkih destinacija koje imaju izrazito povoljan geoprometni položaj.

2.2. KRAJOLIK

Kvarner karakteriziraju bitno različiti i iznimno atraktivni krajolici. Prostor prepun različitosti na maloj udaljenosti izvrstan je preduvjet za razvoj turističke ponude za cjelogodišnje poslovanje.

Prema postanku i tipu na području Primorsko-goranske županije razlikuju se dva osnovna oblika reljefa:

- reljef primorja i priobalja
- gorsko-planinski reljef.

Reljef primorja i priobalja prema prevladavajućim geomorfološko-turističkim obilježjima može se podijeliti na reljef podmorja, reljefne oblike na lesu, krški i fluviokrški reljef, obalni reljef i antropogeni reljef.

Gorsko-planinski reljef Primorsko-goranske županije podudara se s prostorom Gorskog kotara te s kvarnerskom padinom Učke i Čićarije (rabe se nazivi i gorski i planinski zbog toga što se pod gorskim razumijevaju uzvišenja do 1000 m dok su planine uzvišenja iznad 1000 m). Gorsko-planinsku reljefnu jedinicu od priobalja odvaja izohipsa od 500 m.

Površine reljefnih oblika

- kopno 2548,40 km² (32%)
- more 4398,24 km² (55%)
- otoci 1047,11 km² (13%).

Broj otoka, hridi i grebena

- otoci 45
- hridi 68
- grebeni 11.

Tablica 2.1. Dužina morske obale u km

	U građevinskom području	Izvan građevinskog područja	Ukupno
Kopno	82,76	71,84	154,60
Otoci	149,20	779,80	929,00
Obalno područje	231,96	851,64	1083,60

Izvor: Izračunato prema topografskim kartama područja u mjerilu 1: 50.000

Morfogenetski tip obale: abrazijske 726 km (67%), akumulacijske 76 km (7%), strukturnotektonske 228 km (21%), antropogene 54 km (5%).

Morfografski tip obale: visoke obale 293 km (27%), niske obale 790 km (73%).

Morske mijene

- srednja godišnja amplituda (razlika između plime i oseke): 16,6 cm
- dvije niske i dvije visoke vode tijekom Mjesečeva dana.

Dubina zaravnjenog dna Kvarnerskog zaljeva: između 60 i 66 m.

Najmanje širine morskih prolaza:

- Vela vrata 4,5 km
- Srednja vrata 4,5 km
- Tihi kanal 0,5 km.

Na temelju podataka o pokrivenostiorskog dna može se zaključiti:

- a) Uz kopnenu obalu zastupljeni su muljevito-pjeskoviti sedimenti.
- b) Prema otvorenom moru povećava se udio pjeskovitih sedimenata.
- c) Udaljavanjem od kopnene obale smanjuje se veličina čestica sedimenata.
- d) Čisti do šljunkoviti pijesci nalaze se uz obale Krka na predjelu Baške drage te priobalju južnog Cresa i Suska.
- e) Kamenita podloga nalazi se iznad valne baze na mjestima jakih morskih struja poput Unijskoga kanala, rta Pernat i prolaza Krušija.
- f) Na mjestima na kojima je jako erozivno djelovanje morskih struja nalazi se najdublje podmorje (u kanalu Krušija između Cresa i Plavnika izmjerena je dubina od 125 m).
- g) Za podvodne turističke aktivnosti najpogodnije su podmorske padine na kojima se sedimenti ne zadržavaju ili se zadržavaju u tankom sloju.
- h) Čvrstoća podmorskih padina ovisi o lokalnim prilikama.
- i) Na pojedinim podmorskim padinama naslage su nevezane i lako pokretljive pa izgledaju poput sipara na kopnu (podmorska padina na području Omišlja).
- j) Ispod valne baze taloženje se i sada odvija.
- k) Prosječna godišnja brzina sedimentacije je 0,2 do 1,7 mm.

Lesni reljef najpotpunije je očuvan na otoku Susku, na dijelu otoka Unije i u većim ili manjim fragmentima na otocima Velike i Male Srakane. Debljina lesnih naslaga kreće se od 1 do 90 m. Na otoku Susku abrazijom i padinskim procesima oblikovani su strmci visine 25 – 50 m. Na lesu nastaju plodna tla (ili to mogu postati antropogenim utjecajima) zbog čega je takve površine preporučljivo namijeniti ratarstvu (proizvodnja zdrave hrane).

Krški reljef prostire se na priobalju i otocima, a fluviokrški i uz stalne ili periodične vodotoke. Oblici su atraktivni tamo gdje su strukturni (Mošćenička Draga, Medveja) ili rasjedni pregibi (Kobiljak). Od ostalih egzokrških oblika turistički su iskorištene uvale u kojima su uglavnom smješteni sekundarni turistički kapaciteti (najvrednije lokacije).

Na krškim predjelima beskonačne su mogućnosti iskorištavanja podzemnih krških oblika (speleoloških objekata). Metodologija korištenja može se osloniti na špilju Baredine (Istarska županija) ili Biserujku (otok Krk). Speleološki objekti u primorskim regijama najposjećeniji su ljeti i to u danima koji su zbog lošeg vremena nepovoljni za kupanje.

Obalni je reljef nastao destruktivskim (abrazijski i strukturno tektonski) i akumulacijskim procesima. Ukupna dužina obale je 1083,60 km, a njezina turistička iskorištenost ovisila je o morfostrukтури i litološkoj građi. Morfostrukturno iskorištenije su niske obale u čijem litološkom sastavu prevladava rastresit materijal (pijesak, silt, mulj), dok su neiskorištene strme obale stjenovite građe. Rastresiti materijal na niskim obalama različite je geneze i granulometrijskog sastava. Dužina takve obale koja se intenzivno koristi ili se može koristiti za kupanje i rekreaciju na kopnenom dijelu iznosi 27,5 i na otocima 70,1 km.

Pri istraživanju obale kao geomorfološko-prostornog resursa ustanovljeno je:

- a) Koeficijent razvedenosti (prihvatni kapacitet) obale otoka je 2,7 dok je koeficijent razvedenosti obale kopna 1,76.
- b) Na geomorfološko oblikovanje obale najviše su utjecali litološki sastav, glacioeustatičke promjene i izloženost prevladavajućim pravcima strujanja vjetrova.
- c) Istočne obale otoka uglavnom se poklapaju sa slojnim plohama, a zapadne obale zasijecaju glavne slojeve.
- d) Istočne obale otoka strmije su i nepristupačnije što je posljedica jače abrazije uzrokovane burom.
- e) Strme obale uglavnom ulaze u kategoriju klifova i klifastih obala.
- f) Zapadne obale su niže zbog toga što su zaklonjene od bure, a time i abrazije (utjecaj na razmještaj receptivnih kapaciteta).
- g) Akumulacijske obale uglavnom su nastale na donjim dijelovima flišnih dolina.
- h) Od otpornijih pješčenjaka izgrađeni su rtovi i poluotoci, a od lapora plitki zaljevi i uvale.
- i) Produkcija, prijenos i hranjenje plaža sedimentima još su neistraženi.
- j) O sastavu sedimenata plaža nema raspoloživih podataka.
- k) Eksploatacija obale u turističke svrhe neprestano se povećava.
- l) Pored niske (kupališne) obale intenzivirano je iskorištavanje i strme obale.
- m) Korištenje strme obale potaknuto je razvojem nautičkog turizma (pristup s morske strane).

Proces promjena koji je uočen na morskim obalama Primorsko-goranske županije započeo je na talijanskoj obali Jadranskog mora prije otprilike četrdeset godina. Nakon toga pojedine su plaže nestale ili su u većoj mjeri promijenile prijašnji izgled. Talijani su u kasnijim istraživanjima ustanovili da su smanjenja prinosa sedimenata i pojave erozije izravna posljedica urbanizacije obale, izgradnje luka i turističkog betoniranja priobalja te drugih devastirajućih korištenja.

Ustanovili su i da se mijenja struktura zagađivača onih otpadnih voda koje dospijevaju u more. Njihovu zagađivanju sve više pridonose turizam i plovila, a manje industrija. Do promjena dolazi zbog robotizacije i kompjutorizacije industrije (treće industrijske revolucije) te rasta turizma ili njegove industrijalizacije.

Zbog antropogenih su aktivnosti pojedine obale zastrte kamenom i betonskom oblogom ili su na njima izgrađeni drugi čvrsti objekti koji nisu uklopljeni u krajolik. Sveprisutna su i zagađenja koja su najvećim dijelom posljedice odlaganja otpada. Plaže su ugrožene i širenjem vertikalnih iskopa zbog kojih su nastali mnogobrojni odroni. Određujući utjecaj na izgled krajolika imaju suhozidne te terasirane padine. Suhozidne i terasirane padine oblik su ograđivanja i zaštite plodnog tla od ispiranja, ali su istodobno imale i imovinsko-pravnu funkciju. Gospodarskom prenamjenom ili zbog neodržavanja pogotovo je uništena prepoznatljivost krajolika na predjelima pojačane erozije (procjenjuje se da je terasasti bakarski krajolik izgrađivan 300 godina, a da je razgrađen za svega 10 godina).

U zimskom turizmu na planinskim područjima prednost se u iskorištavanju daje prostorima s većom nadmorskom visinom i povoljnijom konfiguracijom (najiskorištenije visine u Alpama nalaze se između 1000 i 2800 m), dok se kvaliteta prostora namijenjenog skijalištima vrednuje takozvanom metodom reljefne energije. Bit te metode svodi se na utvrđivanje denivelacije na određenoj površini, odnosno visinske razlike između najviše i najniže točke, a kapacitet denivelacije određuje se mogućim brojem skijaša koji mogu istodobno boraviti na ukupnoj dužini staze. Uz kvantitativnu, ocjenjuje se i kvalitativna strana denivelacije. Vrijednije su denivelacije koje su rezultat razlika većih nadmorskih visina (primjerice ekvidistancija između 1200 i 1800 m vrijednija je od isto tolike ekvidistancije između 600 i 1200 m). Ostali prirodni činitelji koji poglavito određuju skijaške vrijednosti pojedinih planina bili bi njihova pozicija, oblik i ekspozicija.

Tablica 2.2. Planinski vrhovi

VISINA PLANINSKIH VRHOVA U M	BROJ PLANINSKIH VRHOVA	
	kopno	more
500 – 800	41	3
800 – 1100	138	-
1100 – 1400	117	-
1400 i više	19	-
Ukupno	315	3

Izvor: Pripremljeno prema premjeru iskazanom na topografskim kartama

Što je pozicija izloženija maritimnim utjecajima, to je pouzdanost sniježnog pokrivača manja (Fratar, Obruč, Klek, Tuhobić, Kobiljak). Porastom kontinentalnosti raste i trajanje sniježnog pokrivača. Planinski masivi podložniji su vremenskim promjenama nego planinski sustavi. Na gromadnim (stožastim) masivima zbog moguće difrakcije maritamnog zraka, kopnjenje je snijega učestalo. Najduža trajnost sniježnog pokrivača na sjevernim je ekspozicijama planinskih sustava. Na sjevernim ekspozicijama snijeg se zadržava 3 – 4 tjedna duže nego na južnim ekspozicijama.

Nepogodnima za izgradnju središta skijaškog turizma smatraju se planinski prijevoji (Jelenje, Banska vrata). Na njima su, zbog čestine vjetrova, česte snježne vijavice ili su nagle vremenske promjene. Na planinskim prijevojima prikladnija je izgradnja vidikovca koji dominiraju nad horizontima različitih prirodnih sredina.

Sigurnost skijanja nepovoljna je na vapnenačkim terenima na kojima su krškom, fluvijalnom ili glacijalnom erozijom nastali različiti morfološki oblici. Na takvim (boginjavim) terenima potrebna je minimalna visina snijega od 50 cm dok je na monolitnoj podlozi prekrivenoj humusom dovoljna visina od 15 cm.

Raspodjela reljefa prema ciljanim visinama pokazuje da visinska zona od 1000 i više metara zauzima 21,96% prostora. Prostore najvišeg reljefa čine Snježnik, Risnjak i Bjelolasica (zimski centar Jasenak-Bjelolasica nalazi se na teritoriju Karlovačke Županije). Visinske razlike koje se mogu ostvariti na tim planinama nalaze se između 1.100 i 1.400 m.

Tablica 2.3. Receptivna obilježja skijališnih destinacija u Alpama i skijališta na Kvarneru

DESTINACIJA	DRŽAVA	SKIJALIŠTE	STAZE U KM	ŽIČARE
Piancavallo	I	1300 – 1800	40	20
Cortina d'Ampezzo	I	1224 – 3243	140	54
Schladming	A	750 – 2700	248	170
Altenmarkt	A	800 – 2014	320	118
Tignes	F	1850 – 3650	350	103
Val Thornes	F	1980 – 3300	120	35
St. Moritz	CH	1856 – 3303	350	54
Zermatt	CH	1800 – 3350	282	49
Bovec	SLO	980 – 2300	15	5
Bohinj	SLO	552 – 1480	20	21
Begovo Razdolje	HR	1064 – 1330	3	1
Platak	HR	1060 – 1354	15	7
Rudnik-Tršće	HR	851 – 1052	5	1
Mrkopalj	HR	823 – 1084	5	1
Petehovac	HR	...	4,5	1

Izvor: www.DolomitiSuperski.com; www.tours.hr

U geološkoj građi prevladavaju (više od 98%) karbonatne stijene različite starosti. Izgradnja skijališta na takvim terenima veoma je složena, a tereni su podložni eroziji. Najviši planinski nizovi nalaze se na prijelazu iz kontinentskih krajeva u primorje, što znači da maritimni utjecaji često mijenjaju stalnost snježnog pokrivača (npr. na istim visinama u Tatrama snježni pokrivač dvostruko je pouzdaniji).

Za razvoj turizma prikladni su predjeli naglašene relativne nadmorske visine te velike okršenosti. Konceptija korištenja takvih resursa svodi se na povezivanje podnožja i vrha žičarom (modul kakav se koristi u Španjolskoj između Coste del Sol i Sierra Nevade). Na takav način u turistički proizvod destinacije uključene su raznorodne prirodne sredine zbog čega turistički boravci dobivaju na potrebnoj turističkoj dinamici i drugim sadržajima korisnosti. Vrlo pogodni ili pogodni prostori na kojima je, dakle, moguće osuvremeniti koncepciju "planimora" bili bi:

- Mošćenička Draga (20 m) – Suhi vrh (1.332 m)
- Medveja (10 m) – Vojak (1.394 m)
- Grobnik (Kovačevo, 310 m) – Platak (Prebeniš, 1.111 m)
- Drivenik (182 m) – Medveđak (1.027 m)
- Breze (679 m) – Molinarijev vrh (1.143 m)

Tablica 2.4. Hipsometrijske značajke reljefa kopna i otoka

Visinske zone (m)	Površina visinskih zona u km ²	Udio visinskih zona u %
0 – 200	832,14	23,14
200 – 500	697,78	19,41
500 – 1000	1275,59	35,48
1000 – 1500	764,52	21,26
1500 – 1529	25,48	0,70

Izvor: Izračunato pomoću kvadratične mreže topografskih karata

Tablica 2.5. Površine i nadmorske visine polja

Polje	Površina u km ²	Nadmorska visina
Grobničko polje	28	120
Ličko polje	10	709
Ravnogorsko polje	9	818
Delničko polje	9	699
Mrkopaljsko polje	8	823
Kupjačko polje	7	818
Tršćansko polje	3	824
Vrbničko polje	2	60

Izvor: Izračunato pomoću kvadratične mreže topografskih karata

Među speleološkim objektima (oko 330 jama, špilja i snježnica) najzastupljenije su jame (nagibi veći od 45° i kanali dublji od 5 m). Veća zastupljenost okomitih nego vodoravnih kanala posljedica je debljine karbonatnih slojeva i njihove čistoće te raspucalosti (kod Liča debljina sloja je oko 1.000 m, a čistoća vapnenca 99,98%). Unatoč brojnosti speleoloških objekata, njihova je valorizacija otežana zbog nagiba kanala i nepristupačnosti, zbog čega je u daljnjemu valorizacijskom pristupu preporučljivo dodatno sondiranje i osuvremenjavanje postojećih turističkih špilja Lokvarka i Vrelo (u špilji Lokvarki znatno su duži ustanovljeni kanali od onih koji se koriste).

Krajolik Kvarnera iznimno je raznolik. Na relativno maloj udaljenosti turistima se nude otoci, gorje i pitoreskno priobalje.

2.3. KLIMA I HIDROGRAFIJA

Klimatski uvjeti bitno determiniraju pogodnost pojedine regije za razvoj turizma i njezinu privlačnost.

S obzirom na pojačane potrebe zbog razvoja turizma kratko se analizira hidrografija Kvarnera, uz osnovna obilježja mora i voda na kopnu.

2.3.1. Klima

Značajke lokalne klime bitno utječu na mogućnost razvoja turizma te su jedan od elemenata privlačnosti, što se posebno može istaknuti za Kvarner.

Obilježja tipova klime standardizirana su te se klime istih obilježja svugdje u svijetu označavaju istim slovima. Velikim je slovom označen klimatski razred, prvi mali slovni znak označava vlažnost (f-nema suše, s-suša ljeti), a drugi mali slovni znak označava ljetne temperature (a-vruće ljeto, b-toplo ljeto). Linije razgraničenja pojedinih klimatskih tipova konstruirane su pomoću vertikalnih gradijenata temperature i padalina i njihovih srednjih mjesečnih hodova.

Prema Köppenovoj klimatskoj regionalizaciji, koja je izračunata za standardno razdoblje 1961. – 1990. na prostoru Kvarnera ustanovljeno je nekoliko klimatskih tipova:

- Csa mediteranska klima s vrućim ljetima – sužena je na obalni pojas najjužnijeg dijela Lošinja (takvu klimu imaju dalmatinski otoci i usko priobalje)
- Cfa umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetima – prostire se na preostalim otocima i obalnom pojasu do izohipse od 500 m
- Cfb umjereno topla vlažna klima s toplim ljetima – zauzima gorsko-planinski prostor Županije između izohipse od 500 i 1.160 m
- Df sniježno-šumska (borealna) klima – prostire se na planinskim predjelima Županije koji imaju veće nadmorske visine od 1.160 m.

Usporedbom klimatskih regija iz prvog (1931. – 1960.) i drugog (1961. – 1990.) standardnog razdoblja ustanovljeno je da se linije razgraničenja postupno mijenjaju (to se odnosi na gorsko-planinsku regiju koja je u ranijem razdoblju bila hladnija).

Raznovrsnost klimatskih tipova na relativno malenom prostoru Županije (Županija s najviše klimatskih tipova u Hrvatskoj) posljedica je orografskih razlika kao i utjecaja kopna i mora.

Nehomogene klime u turističkim studijama pojedinih destinacija u svijetu ne smatraju se smetnjama nego prednostima, a mjesta na kojima je relativno malena udaljenost između Csa i Df klima rijetkost su.

Maritimni tip

Temperature zraka ravnomjerne su na svim meteorološkim postajama ljeti i u proljeće, a razlike koje zatim utječu i na godišnje prosjeke postoje zimi i u jesen.

Turističkom boravku odgovaraju blage zime i ljeta koja nisu pretopla (malene godišnje amplitude temperature). Na području Županije to su one lokacije koje su izložene jačim maritimnim utjecajima (udaljenija su od obale). Iznimka su Crikvenica, koja je u zavjetrinskom položaju, te ona mjesta na otocima koja su izložena buri (Baška, Omišalj). Maritimnost utječe i na povoljnije temperature tijekom jeseni što je pretpostavka dužem trajanju kupališne sezone.

Tablica 2.6. Srednja sezonska i godišnja temperatura zraka u °C (1971. – 2000.)

MJESTO	PROLJEĆE	LJETO	JESEN	ZIMA	GODIŠNJE
Mali Lošinj	13,9	23,8	16,7	8,4	15,7
Rab	13,9	23,9	16,2	8,0	15,5
Cres	13,6	23,6	15,5	6,9	14,9
Malinska	13,0	23,0	14,9	6,2	14,3
Crikvenica	13,3	23,1	15,2	6,9	14,6
Omišalj	13,0	23,0	14,7	6,6	14,3
Rijeka	13,0	22,8	14,7	6,5	14,3
Parg (Čabar)*	6,1	18,6	5,7	-2,0	8,4

* Napomena: Podaci za Parg (Čabar) preuzeti su iz Statističkog ljetopisa Primorsko-goranske županije 2003./2004. i odnose se za siječanj, travanj, srpanj i listopad 2003. godine te srednju godišnju vrijednost za 2003. godinu

Izvor: Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb; Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije 2003./2004., Ured državne uprave u PGŽ-u, 2004.

Insolacija je najčešća jedinica mjere za kodeks boravka turista na određenom prostoru. Što je insolacija povoljnija, to je zadržavanje turista na eksternim terenima duže. Prostorna razdioba srednje godišnje insolacije pokazuje smanjivanje sijanja Sunca od otoka prema priobalju (tablica 2.7.).

Tablica 2.7. Srednji broj sati sijanja Sunca (1981. – 2000.)

MJESTO	PROLJEĆE	LJETO	JESEN	ZIMA	GODIŠNJE
Mali Lošinj	694,3	1023,7	571,3	373,4	2662,7
Rab	640,1	945,5	545,8	362,6	2464,0
Omišalj	572,8	867,8	511,9	334,5	2187,0
Rijeka	552,1	816,3	475,1	334,1	2177,6

Izvor: Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb

Kontinentalni tip

Za razvoj turizma pogodne su planine koje imaju niske temperature, povoljan smjer vjetrova, malo naoblake, dugotrajnu insolaciju i oborine u obliku snijega. Niske temperature uvjet su postojanosti snježnog pokrivača ili u novim okolnostima umjetnog osnježavanja prostora.

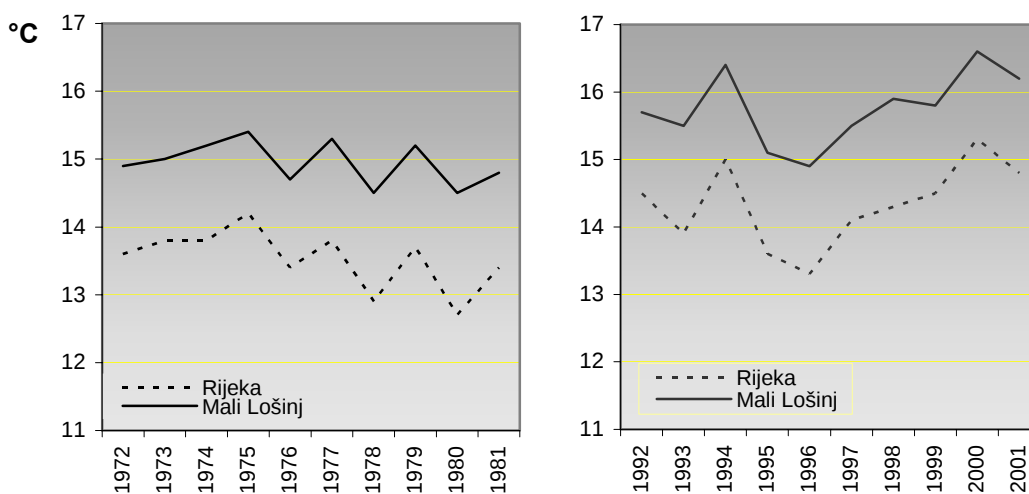
Globalne klimatske promjene i njihov utjecaj na turizam

Rezultati globalnog zatopljenja vidljivi su iz prikaza rezultata mjerenja temperatura u Rijeci i Malom Lošinj u dva odabrana niza godina.

Zatopljenje atmosfere popraćeno je globalnim promjenama poput izdizanja razine svjetskog mora, uzgojem kultura koje ranije nisu uzgajane na većim geografskim širinama, zatopljenjem mora (pomicanje crte kupališnog turizma prema sjeveru), promjenama živog i neživog okoliša, promjenama funkcioniranja društveno-gospodarskih sustava i drugog. Sve te promjene utječu i na turizam.

Na maritimnom prostoru Kvarnera zatopljenje će utjecati na izmjenu krajolika tako da će se širiti utjecaji Csa klime (sredozemne s vrućim ljetom). Biljne zajednice postupno će poprimati kserofitnu građu. Zbog povećanja sušnosti i manje vlage koju stvara kserofitna vegetacija uvjeti za nastanak požara znatno će porasti. U uvjetima veće sušnosti povećavaju se i potrebe za slatkom vodom, kao i vodama koje se troše na održivost vegetacije. U uvjetima globalnih klimatskih promjena teže je predvidjeti početak kupališne sezone ili njezin kraj zbog toga što su i prelasci iz jednog u drugo godišnje doba postali znatno neprecizniji.

Slika 2.3. Kretanje srednjih godišnjih temperatura Malog Lošinja i Rijeke

Izvor: Statistički ljetopisi PGŽ-a, različite godine

Intenzitet Sunčevih zraka povezan je sa štetnim ultraljubičastim zračenjima. UV-C i UV-B zračenja uvjetovala je razgradnja zaštitnoga ozonskog sloja. Pojava je otkrivena 1985. godine te će bitno determinirati trendove turističke potražnje i koncepciju turističke ponude.

2.3.2. Hidrografija

Aдекватna vodoopskrba jedan je od ključnih uvjeta za planiranja turističkog razvoja. Potreba za održanjem što više kvalitete mora nameće potrebu ulaganja u izgradnju tehnološki suvremenih sustava za odvodnju i tretiranje otpadnih voda.

Prosječna potrošnja po gostu na Kvarneru na dan iznosi 149 litara, što je neznatno manje od prosječne potrošnje po glavi stanovnika na tom području. Potrošačima na otocima i priobalju godišnje se isporuči približno 35 mln m³ pitke vode, a potrošnja varira i ovisi o brojnosti gostiju.

Glavni vodotoci (Rječina, Dubračina) i jezera (Vransko, Tribaljsko, Njivičko, Valić, Ponikve) više se koriste za tehničke, a manje za turističke potrebe. Jedino je Tribaljsko ušlo u registar jezera na kojima se mogu održavati natjecanja u podvodnoj orijentaciji u slatkim vodama.

Osnovna obilježja mora

Fizičko-kemijska svojstva morske vode koja određuju njezinu vrijednost kao resursa jesu čistoća, temperatura, slanost i prozirnost. Značajna su i gibanja morske vode poput valova i morskih mijena.

Gospodarsko zoniranje mora (plovni putovi, ribarenje, podmorski parkovi, cjevovodni koridori, koridori za podmorske ispuste, rekreacijske zone) samo je utjecalo na racionalnije gospodarenje, ali ne i na suzbijanje onečišćenja. Zagađenost je najveća u Riječkom i Bakarskom zaljevu, a smanjuje se prema otvorenome moru. U navedenim zaljevima čistoća je označena trećom kategorijom, a po istoj metodologiji u Dobrinjskom zaljevu i Klimnu prvom. Drugu kategoriju činila bi plitka kupališta na kojima se prožimaju utjecaji urbanizma i kupaća.

Temperature morske vode u uzastopnim godinama nisu se osjetnije mijenjale tijekom turističke sezone. Njihova dnevna ekstremnost varirala je od 18 do 26°C. Od mjesta u kojima je mjerena temperatura mora, za razdoblje lipanj-rujan, granično područje Kvarnera prema Senju imalo je najniži prosjek od 19,0°C (podvodni izvori slatke i hladne vode), a Rab najveći i to 21,3°C.

Slanost (salinitet) je temeljno terapijsko svojstvo morske vode. Akvatorij Kvarnera nalazi se unutar ljetne izohaline od 3,7% (težinski postotak otopljenih soli – ranija mjera slanosti bio je ‰).

Prozirnost mora najveća je između Lošinja i Unija gdje iznosi 50 – 55 m. Prozirnost je složeno optičko svojstvo koje ujedno upućuje na siromaštvo organskim svijetom. Ta prozirnost od 55 m jedna je od najvećih prozirnosti svjetskog mora što je za organizaciju podvodnih aktivnosti korisnije od organskog bogatstva.

Gibanje mora (plima – oseka, valovi), kao vodne pojave, planetarno je uzrokovano, stoga su i oscilacije po uspoređenim godinama zanemarive. Visoke plimne vode, koje u Opatiji iznose do 40 cm, ne utječu bitnije na ponašanje gostiju. Voda koja se plimno diže istodobno se i širi i u Medveji plavi pojas od 3 do 5 m. Najmanja je visina valova u Prelučkom zaljevu gdje su privjetrišta kratka. Razorno djelovanje mogu imati samo valovi koji dolaze iz južnih smjerova. Mjerenjima je ustanovljeno da se za vjetra koji puše brzinom od 20 m/s, zbog valne deformacije, uz južne obale otoka razvijaju valovi visoki do 2 m.

Za ljude, posebice jedriličare, znatno su opasniji kratki i do 80 cm visoki valovi izazvani burom. Strmog su profila pa im se često lomi vrh stvarajući pritom morski dim. Na visini do koje je morski dim osjeća se nestašica kisika što dodatno širi paniku i otežava spašavanje na moru. Primjeri za takve valove najčešći su na otvorenome moru između Senja i Baške.

Vode na kopnu

Vode na kopnu sporedno utječu na oblikovanje turističkog prostora zbog toga što su im površinski tokovi kratki. Takva obilježja uzrokovana su krškim terenom na kojem površinski otječe 3% kišnog taloga, a ostali iznosi pretvaraju se u podzemne vode. Za vodoopskrbu pogotovo su značajni Rječina i Vransko jezero dok se planinski dio Županije smatra najznačajnijim vodospremnikom pitkih voda.

Na izmjenu režima otjecanja Rječinom utjecali su potrošnja vode i brojni hidrotehnički objekti. Iz vodnog sustava Rječine komunalnom vodom opskrbljuje se 4,2% stanovništva Hrvatske te proizvodi 90 milijuna kWh električne energije godišnje. Utjecaji potrošnje vode na promjenu protoka primjereno su registrirani na hidrološkoj postaji Grohovo. Na toj postaji prije 1967. godine središnji protok iznosio je $8,8 \text{ m}^3 \text{ s}^{-1}$, a nakon 1979. godine iznosi $1,38 \text{ m}^3 \text{ s}^{-1}$.

Rječina (Zvir) smatra se najkvalitetnijom vodom za piće u Hrvatskoj.

Vransko jezero na otoku Cresu prema geografskoj klasifikaciji svrstano je u red reprezentativnih jezera na Zemlji. Zbog toga što nema mjerljivih dotoka i otjecanja, način se njegova funkcioniranja još istražuje. Jezerska voda se koristi u vodoopskrbi Cresa i Lošinja (u razdoblju turističke sezone potrošnja se udvostručuje) zbog čega treba kontrolirati potrošnju kako se ne bi precrpljivanjem narušila prirodna ravnoteža jezerskog sustava.

Konveksna morfostruktura planinskog prostora Županije utjecala je na rubni položaj izviranja i otjecanja glavnih tekućica. Za organizaciju prostora takva je forma znatno drukčija od konkavne na kojoj su glavni vodotoci u središnjem, najnižem, dijelu. Hipsometrijski položaj glavnih vrela (Kamačnik, Dobra, Zeleni vir, Kupica, Kupa, Čabranka) utječe na kršku drenažu i oskudnost vodom više smještenih polja (Mrkopaljsko) i uopće viših terena.

Usporedba vodostaja i protoka na Dobri i Kupi te vodostaja na Lokvarskom i jezeru Bajer (1973. – 2002.) pokazala je istodobnost vodnih pojava na Dobri i Kupi i kašnjenje maksimalnog vodostaja u jezerima.

Minimalni vodostaji jezera manje su prirodni i ovisili su o energetskej površini vode. Ušćuvana kakvoća vode ponajprije je posljedica socioekonomskih prilika obilježenih rijetkom naseljenosti, minimalnom uporabom kemikalija u poljoprivredi te strukturom industrije. Osim vode Dobre, za koju su potrebni omekšivači, ostale kopnene vode pogodne su za industriju i kućanstvo. Količina i kakvoća glavno su obilježje vode kao resursa, stoga planinski prostor predstavlja ekološku regiju – jezgru čije krško podzemlje tvori reljefno predisponirani spremnik pitke vode.

Klimatski uvjeti na Kvarneru vrlo su povoljni za razvoj turizma te omogućuju cjelogodišnje turističko poslovanje.

2.4. PRIRODNA I KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA

Iznimna vrijednost i raznolikost prirodne i kulturno-povijesne baštine Kvarnera temeljni su resurs za razvoj turizma, stoga se Plan razvojne projekcije razrađuje tako da se u najvećoj mogućoj mjeri ona sačuva, uz istodobno primjereno valoriziranje na turističkom tržištu.

2.4.1. Prirodna baština

Zaštita prirode regulirana je u Republici Hrvatskoj nizom zakonskih i podzakonskih akata, a posebno se ističe važnost Zakona o zaštiti prirode (NN 162/2003) koji vodi računa o usklađenosti s odredbama važećih međunarodnih sporazuma i propisima Europske unije.

Tablica 2.8. Zaštićena područja prirode prema vrstama (stanje na dan 31. prosinca 2003.)

	BROJ	POVRŠINA (HA)
UKUPNO	29	34114
Strogi rezervat	1	1175
Nacionalni park	1	6400
Posebni rezervat	8	9936
Geomorfološki	1	200
Ornitološki	4	9450
Šumske vegetacije	3	286
Park prirode	1	14600
Spomenik prirode	7	10
Geomorfološki	3	...
Hidrološki	1	10
Pojedinačni primjerak drveća	3	-
Značajni krajobraz	2	1468
Park-šuma	6	513
Spomenik parkovne arhitekture	3	12
Park	2	12
Pojedinačni primjerak drveća	1	-

Napomena: Dio površine navedenih područja nalazi se u Istarskoj, a dio u Karlovačkoj županiji.

Izvor: Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije 2003./2004.

Godine 1997. dovršena je studija *Zaštita prirodne baštine Primorsko-goranske županije*. Na temelju znanstvenih i stručnih polazišta studije, Prostorni je plan PGŽ-a (SN 14/2000) stupanjem na snagu 2000. godine utvrdio mrežu područja i objekata od posebne vrijednosti i značenja za biološku i krajobraznu raznolikost te ih predložio za zaštitu. Riječ je o sedamdesetak prirodno najvrjednijih dijelova Kvarnera predviđenih za različite kategorije zaštite.

Na području Kvarnera pod različitim oblicima zaštite nalazi se 7,7% ukupne površine. U odnosu na zaštićena područja na području cijele Republike Hrvatske koja čine 9,4% državnog teritorija, PGŽ ima, zasad, nešto manji udio površine pod zaštitom.

Pregled najvrjednije prirodne baštine Kvarnera za potrebe ovog Plana iznosi se na temelju knjige *Prirodna baština Primorsko-goranske županije* koju je 2003. godine izdao Zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje PGŽ-a.

Sukladno izvoru ističu se, razvrstano prema destinacijama, područja koja su već obuhvaćena određenim oblikom zaštite (nacionalni park, park prirode, posebni rezervat i dr. – u popisu su podcrtana imena područja s takvim statusom) te područja koja se preporučuju za zaštitu (navedeno "prijedlog zaštite").

GORSKI KOTAR

1. Risnjak – nacionalni park
2. Dolina Kupe – park prirode – prijedlog zaštite
3. Bijele stijene i Samarske stijene – strogi rezervat
4. Debela lipa – Velika rebar – posebni rezervat
5. Vražji prolaz – Zeleni vir – posebni rezervat
6. Kolovratske stijene – posebni rezervat – prijedlog zaštite
7. Cret Ponikve kod Tršća – posebni rezervat – prijedlog zaštite
8. Kupica i potok Iševnica – posebni rezervat – prijedlog zaštite
9. Mala Belica i Velika Belica – posebni rezervat – prijedlog zaštite
10. Sungerski lug – posebni rezervat – prijedlog zaštite
11. Jezero Bajer i Lepenica – posebni rezervat – prijedlog zaštite
12. Japlenški vrh – park-šuma
13. Golubinjak – park-šuma
14. Kamačnik – značajni krajobraz
15. Vodotok Ličanka – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
16. Burni Bitoraj – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
17. Lokvarsko jezero – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
18. Izvor Kupe – spomenik prirode
19. Stara tisa u Međedima – spomenik prirode
20. Špilja Lokvarka – spomenik prirode
21. Špilja Vrelo – spomenik prirode – prijedlog zaštite
22. Bukovac pećina – spomenik prirode – prijedlog zaštite
23. Medvjeda pećina – spomenik prirode – prijedlog zaštite
24. Perivoj uz dvorac u Severinu na Kupi – spomenik parkovne arhitekture

RIJEKA I RIJEČKI PRSTEN

25. Pakleno – strogi rezervat – prijedlog zaštite
26. Cret Trstenik – posebni rezervat – prijedlog zaštite
27. Ponikva Veliko Sniježno – posebni rezervat – prijedlog zaštite
28. Ponikva Ceglje – posebni rezervat – prijedlog zaštite
29. Kamenjak – posebni rezervat – prijedlog zaštite
30. Mudna dol i Kacaj – posebni rezervat – prijedlog zaštite
31. Borovica – posebni rezervat – prijedlog zaštite
32. Kukuljanske Ponikve – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
33. Šuma Lužina – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
34. Rječina – značajni krajobraz – prijedlog zaštite

- 35. Draški potok i strme padine iznad Drage – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 36. Obruč – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 37. Ponor Gotovž kod Klane – spomenik prirode
- 38. Zametska pećina – spomenik prirode
- 39. Sparožna pećina i Crljenčina pećina – spomenik prirode – prijedlog zaštite
- 40. Park Mlaka – spomenik parkovne arhitekture – prijedlog zaštite
- 41. Park Nikole Hosta – spomenik parkovne arhitekture – prijedlog zaštite
- 42. Pančičev park (Trsatski park) – spomenik parkovne arhitekture – prijedlog zaštite

CRIKVENIČKO-VINODOLSKA RIVIJERA

- 43. Vinodolsko zaleđe – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 44. Tomišina draga – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 45. Veliki vrh iznad Tomišine drage – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 46. Vinodol – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 47. Pleteno – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 48. Stari hrast u Guljanovu dolcu kod Crikvenice – spomenik prirode
- 49. Peć va Zagori – spomenik prirode – prijedlog zaštite
- 50. Jama Vrtare male kod Dramlja – spomenik prirode – prijedlog zaštite
- 51. Vrulje – vrulja u uvali Žrnovnica – spomenik prirode – prijedlog zaštite

OTOCI

KRK

- 52. Podmorje otoka Prvića – posebni rezervat
- 53. Istočna obala otoka Krka – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 54. Ornitološki rezervat Kuntrep (Glavine – Mala luka) – posebni rezervat
- 55. Otok Prvić – posebni rezervat
- 56. Šuma crnike na Glavotoku – posebni rezervat
- 57. Plavnik, Mali Plavnik, Kormati – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 58. Šume kod Dobrinja – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 59. Ponikve – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 60. Jezero – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 61. Sv. Marak – Skudelni – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 62. Košljun – park-šuma
- 63. Ravno – Lukovo – Maševo – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 64. Bašćanska kotlina – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 65. Veli vrh – Obzova – Veli Hlam – Bag – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 66. Vela luka i Mala luka – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 67. Šuma crnike u Valbiski – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 68. Šuma u uvali Čavlena – značajni krajobraz – prijedlog zaštite

- 69. Soline – Sulinj – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 70. Njivice – Blatna – Zaglav – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 71. Otok Sv. Marko – Uvala Selehovica – Voz – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 72. Obalno područje od rta Negrit do Stare Baške – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 73. Podmorje od rta Negrit do Stare Baške – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 74. Špilja Biserujka – spomenik prirode – prijedlog zaštite
- 75. Lokve otoka Krka – spomenici prirode – prijedlog zaštite
- 76. Uvale plitkih zamuljenih dna: uvala Mala Jana – Krk, uvala Torkul – Krk, uvala Sv. Juraj – Krk – spomenici prirode – prijedlozi zaštite

RAB

- 77. Šuma Dundo – posebni rezervat
- 78. Uvale Kampor, Sv. Eufemija i Supetarska draga – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 79. Litice Rapost – Kamenjak – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 80. Komrčar – park-šuma
- 81. Lopar – značajni krajobraz
- 82. Poluotok Gonar – otočići Maman, Sridnjak i Šailovac – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
- 83. Mala slatkovodna staništa otoka Raba – lokve i potoci – spomenici prirode – prijedlog zaštite
- 84. Podmorje otoka Sv. Grgur i Goli otok – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 85. Podmorje otočića Ćutin veli i Ćutin mali – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 86. Uvale plitkih zamuljenih dna: uvala Sv. Eufemija – Rab – spomenik prirode – prijedlozi zaštite

CRES I LOŠINJ

- 87. Ornitološki rezervat na otoku Cresu: sjeverni (područje između uvale Fojiška i uvale pod Predošćicu) i južni (područje između uvale Mali bok i uvale Koromačna) – posebni rezervati
- 88. Istočna obala Cresa – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 89. Tramuntana – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 90. Vele stijene i Male stijene – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 91. Veli Osir, Oruda i Palacol – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 92. Vransko jezero – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 93. Slatine kod Osora – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 94. Šuma Liski – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 95. Podmorje otočića Ćutin veli i Ćutin mali – posebni rezervat – prijedlog zaštite
- 96. Čikat – park-šuma

97. Pod Javori – park-šuma
98. Punta Križa – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
99. Lubenice – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
100. Otok Susak – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
101. Otok Ilovik – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
102. Morski rezervat dupina (područja Kvarnerića uz otoke Cres i Lošinj) – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
103. Unije – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
104. Susak – značajni krajobraz – prijedlog zaštite
105. Stari hrast kod Sv. Petra – spomenik prirode
106. Lokva u naselju Unije – spomenik prirode – prijedlog zaštite
107. Jama Lipica kod Dragozetića – spomenik prirode – prijedlog zaštite
108. Jama Kus kod Vrane – spomenik prirode – prijedlog zaštite
109. Izvor na Puntici Križa – spomenik prirode – prijedlog zaštite
110. Jama Čampari – spomenik prirode – prijedlog zaštite
111. Lokve otoka Cresa – spomenici prirode – prijedlog zaštite
112. Vrulje – vrulja Vrutek – spomenik prirode – prijedlog zaštite
113. Uvale plitkih zamuljenih dna: uvala Kolorat i Ul – Cres, uvale Meli, Baldarin i Jadrišćica – Cres, uvale Martinšćica, Kaldonta i Sonte – Cres, uvale Sridnja i Vognišća – Unije – spomenici prirode – prijedlozi zaštite
114. Podmorske špilje: Plava grot, Medvjeda pećina, Podmorska špilja kod uvale Smokovac – spomenici prirode – prijedlozi zaštite
115. Pinijski uvali Žalić – spomenik parkovne arhitekture

OPATIJSKA RIVIJERA

116. Vrulje – vrulja u luci Ika – spomenik prirode – prijedlog zaštite
117. Učka – park prirode
118. Lisina – značajni krajobraz
119. Park Margarita – spomenik parkovne arhitekture
120. Opatijski parkovi Angiolina i Sv. Jakov – spomenici parkovne arhitekture
121. Park Ivo Lola Ribar – spomenik parkovne arhitekture
122. Perivoj vila Rosalia – zaštićeno
123. Opatijski perivoji – zaštićeni dijelovi prirode
124. Vela draga – geomorfološki spomenik prirode i poučna geološka staza na Učki
125. Šume maruna u Lovranu
126. Speleološki objekti – bogatstvo podzemlja
127. Korito potoka "Banina"
128. Obalno šetalište Franza Josepha I.
129. Šetalište Carmen Sylve
130. Javni perivoji, perivoji vila, perivoji hotela

Područje Kvarnera bogato je rijetkim biljnim i životinjskim vrstama, dio kojih je potrebno promovirati u sklopu integralne turističke ponude Kvarnera.

Zaštićene biljne vrste na Kvarneru jesu: planinski bor, tisa, planinčica, kitajbelov pakujac, hrast oštika, lovorasti krestušac, crveni likovac, lovorasti likovac, alpski kotrljan, velebitska degenija, alpski jaglac, božikovina, dlakavi pjenišnik, žuta sirištara, kluzijeva sirištara, kranjski bijeli bun, runolist, širokolisna veprina, ljiljan zlatni, kranjski ljiljan, zvjezdasti ljiljan, gospina paučica, dugolisna naglavica, bijela naglavica, crvena naglavica, bijeli vimenjak, gorski vimenjak, vratiželja, crni mrkoglavac.

Zaštićene životinjske vrste na Kvarneru jesu: bjeloprsti jež, dvobojka rovka, poljska rovka, patuljasta rovka, močvarna rovka, vodena rovka, planinska rovka, šumska rovka, mala rovka, krtica, sredozemni potkovnjak, južni potkovnjak, veliki potkovnjak, mali potkovnjak, širokouhi mračnjak, kasni noćnjak, primorski šišmiš, dugokrili pršnjak, oštrouhi šišmiš, riječni šišmiš, vlasasti šišmiš, veliki šišmiš, mali večernjak, bjeloruski šišmiš, mali šumski šišmiš, patuljasti šišmiš, sjeverni dugouhi šišmiš, južni dugouhi šišmiš, vjeverica, gorski puh, puh lješnikar, vrtni puh, planinska voluharica, šumski miš, dobri dupin, mali (obični) dupin, bjelogrli dupin, vuk, zerdav, vidra, ris, divlja mačka, sredozemna medvjedica.

Pri radu na Planu konzultiran je i uzet u obzir pregled prirodne baštine za područje Kvarnera i pojedinih destinacija, sukladno Prostornom planu PGŽ-a i prostornim planovima gradova i općina PGŽ-a.

2.4.2. Kulturno-povijesna baština

Na području Kvarnera se nalazi iznimno bogatstvo kulturno-povijesne baštine, što je polazna osnova za razvoj različitih selektivnih oblika turizma (kulturni turizam, etnoturizam, turizam naslijeđa).

Tablica 2.9. Zaštićena kulturna dobra prema vrstama (stanje na dan 31. prosinca 2003.)

	UKUPNO	POVIJESNE CJELINE	POVIJESNE GRAĐEVINE I KOMPLEKSI
Ukupno	278	117	161
Etnološka baština	81	51	30
Arheološka baština	8	8	-
Hidroarheološka baština	18	18	-
Memorijalna baština	43	9	34
Profana baština	87	31	56
Sakralna baština	41	-	41

Izvor: Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije 2003./2004.

Kulturno-povijesna baština jedan je od najznačajnijih elemenata turističke ponude. Istraživanja pokazuju da gotovo svako putovanje, bez obzira na primarni motiv putovanja, uključuje nešto od ponude sadržaja kulture.

U tekstu koji slijedi navedeni su ključni lokaliteti i kulturno-povijesni spomenici značajni za turističku valorizaciju, prema formiranim destinacijama.

GORSKI KOTAR

BOSILJEVO

Velika četverokutna branič kula-kaštel

RIJEKA I RIJEČKI PRSTEN

BAKAR

Srednjovjekovni feudalni kaštel

Župna crkva sv. Andrije (1830.) s riznicom

Gradski muzej (Turska kuća)

Rimska kuća Anesi, palače Pettazzi i Battagliarini (XVII. st.)

GROBNIK

Etnografska zbirka Grobnišćine (otvorena 1922.).

Frankopanska utvrda

KASTAV

Crkva sv. Trojstva (XV. st.)

Crkva sv. Jelene (XVIII. st.)

Ruševina nedovršene velike trobrodne isusovačke crkve (XVII. st.)

Muzejska zbirka Kastavštine

KRALJEVICA

"Novi grad" Zrinskih (XVII. st.).

RIJEKA

Augustinski samostan s crkvom sv. Jeronima (1315-1408.) s opremom i riznicom.

Crkva sv. Vida (riječka katedrala) s opremom i riznicom (gradnja započela 1638.)

Crkva Marijina Uznesenja (Vela Crikva ili Duomo) s opremom i riznicom
Gradski toranj, građen nad prvobitnim glavnim ulazom u riječki Stari grad
Palača Rafinerije šećera na Brajdi (1758. – 1786.) s vrijednom unutrašnjom zidnom dekoracijom

Pravoslavna crkva sv. Nikole (1790.) s riznicom

Reprezentativni historicistički objekti (Guvernerova palača, danas Pomorski i povijesni muzej Rijeke i Hrvatskog primorja, palača Adria, HNK Ivana pl. Zajca), palača Modello, zgrada Sveučilišne knjižnice i Muzeja moderne i suvremene umjetnosti)

Komunalno groblje na Kozali

Zavjetna crkva sv. Romualda na Kozali (1936.)

Reprezentativne secesijske građevine (palača Royal, kuća Schittar na Korzu, Teatro Fenice, crkva Gospe Lurdske na Trgu Žabica, Medicinski fakultet, Klaonica, Ribarnica)

Reprezentativni objekti moderne arhitekture (Riječki neboder, Sušački neboder (HKD) s Galerijom Kortil).

Industrijski objekti kao vrijedna arhitektonska ostvarenja

Lansirna stanica torpeda

Zgrada Muzeja grada Rijeke (1976.)

Prostor Staroga grada s primorskom arhitekturom i djelima arhitekta Igora Emilija, koja su interpolirana nakon Drugoga svjetskog rata.

Trsat

Župna crkva sv. Jurja sagrađena je u XII. st., a u XIX. st. obnavljana.

Franjevački samostan i crkva Gospe Trsatske (XV. st.) s riznicom

Trsatke stube (1531.)

Trsatska gradina (restaurirana u XIX. st.)

Čitaonica (1895.)

Park heroja (1926.)

Trsatsko groblje

CRIKVENIČKO-VINODOLSKA RIVIJERA

BRIBIR

Crkva sv. Petra i Pavla s opremom i riznicom

CRIKVENICA

Samostanski sklop-kaštel (XV. st.)

Reprezentativni historicistički i secesijski hotelski objekti: hotel "K nadvojvodi Josipu", danas hotel "Therapia" (XIX. st.), hotel "Miramare" (1905).

DRIVENIK

Spomenik Jurju Kloviću (1970.), najznačajnijem hrvatskom minijaturistu, podrijetlom iz Grižana ("Michellangelom minijature")

Gradina – frankopanski kaštel

LEDENICE

Frankopanska utvrda

NOVI VINODOLSKI

Kula Kvadrac (XIV. ili XV. st.)

Župna crkva sv. Jakova (XIII. st.) s riznicom

Frankopanski kaštel

Narodni muzej

OTOCI

OTOK KRK

BAŠKA

Župna crkva sv. Trojstva (XVIII. st.)

Zavičajni muzej

JURANDVOR

Ranoromanička crkva sv. Lucije (Bašćanska ploča, XI. st.)

DOBRINJ

Župna crkva sv. Stjepana s riznicom

Muzejska zbirka s arheološkim, etnografskim i kulturno-povijesnim inventarom.

GLAVOTOK

Samostan i Crkva Bezgrešnog Začeca s riznicom

KOŠLJUN

Samostan s klaustrom (XVI. st.)

Crkva Navještenja (1523)

Kapela sv. Bernardina

Arhiv i knjižnica s inkunabulama, glagoljskim rukopisima i rijetkim izdanjima
Etnografska zbirka.

KRK

Katedrala sv. Marije (V. – VI. st.) s opremom i riznicom

Riznica Biskupije

Crkva sv. Dunata u Puntarskoj dragi

Crkva sv. Krševana u uvali Čavlena

Ranoromanička bazilika Gospe od Zdravlja sa zvonikom na pročelju

Gradska vrata sa sustavom gradskih fortifikacija

Cilindrična kula u kompleksu Kneževa dvora

Rimske terme – mozaik

OMIŠALJ

Ranokršćanska bazilika u uvali Sepen

Župna crkva Uznesenja Marijina (Stomorina) – XVI. st.

Kapela sv. Jelene pregrađena 1458. u kojoj je smješten gradski lapidarij

Mirina, Fulfinium, uvala Sepen

PORAT

Crkva sv. Marije Magdalene (XVI. st.)

PUNAT

Župna crkva sv. Trojstva (1777.) i riznica

VRBNIK

Župna crkva sv. Marije (XV. i XVI. st.) s riznicom

Knjižnica Vrbničanina Dinko Vitezić s više od 15 000 svezaka

Gradska loža i Knežev dvor

SV. VID – MIHOLJICE

Arheološko nalazište Cickina

OTOK RAB

KAMPOR

Crkva sv. Eufemije (1237.) sa stalnim postavom slika fra Ambroza Testena

Gotička crkva sv. Bernardina barokizirana je u XVII. st.

Samostanski arhiv i knjižnica čuvaju inkunabule i iluminirane kodekse iz XIV. i XV. st.

Samostanski muzej

RAB

Knežev dvor

Toranj s gradskim satom

Palače iz XVI. st.

Zborna crkva sv. Marije Velike (nekadašnja katedrala) s riznicom

Ženski benediktinski samostan sv. Andrije s riznicom

Crkva sv. Ivana Evanđelista s riznicom

Crkva sv. Justine i benediktinski samostan rapskih pučanki s riznicom

OTOK CRES

CRES

Gradska vrata i zidine sa sustavom ugaonih utvrda (XVI. st.)

Crkva sv. Sidara (Izidora)

Župna crkva sv. Marije (XV. st.)

Zbirke kulturno-povijesnih spomenika

Patricijske palače Petris Rodinis i Moisé (XV., XVI. st.)

OSOR

Bazilika sv. Petra (XI. st.)

Crkva sv. Gaudencija

Katedrala sv. Marije (XV. st.) s riznicom

Riznica biskupskog dvora

Arheološka zbirka u staroj vijećnici.

VALUN

Valunska ploča, glagoljski spomenik iz XI. st. (ugrađena je u zid sakristije župne crkve)

OTOK LOŠINJ

MALI LOŠINJ

Crkva sv. Martina (1450.)

Župna crkva Porodenja Marijina (Male Gospe) (XVII. st.) s riznicom

VELI LOŠINJ

Valjkasta kula s kruništem i prsobranima (XVI. st.)

Crkva sv. Antuna Opata (1774.) s riznicom

Crkva Gospe od Anđela (XVII.) s riznicom

Crkva sv. Nikole (XVIII. st.), zavjetna

OPATIJSKA RIVIJERA

BRSEČ

Crkva sv. Jurja s freskama

LOVRAN

Župna crkva sv. Jurja s riznicom

Crkva sv. Trojstva

Patricijske kuće s balkonima, balustradama, lođama i portalima (XVII. i XVIII. st.)

Reprezentativni historicistički i secesijski objekti turističke ponude: ljetnikovci, vile, hoteli

MOŠĆENICE

Gradska vrata (obnovljena 1642.)

Kvadratična kula i loža, tzv. Stražnica

Župna crkva sv. Andrije s riznicom

OPATIJA

Benediktinska opatija sv. Jakova (Abbazia St. Jacobi e Paolo, di Preluca

Vile, ljetnikovci, hoteli u historicističkom i secesijskom stilu (vila Angiolina, vila Devana, hotel "Quarnero", hotel "Stephanie", hotel "Palace" itd.)

VEPRINAC

Gradska vrata i loža

Kaštel

Gotička te kasnije barokizirana crkva sv. Ane (1442.) s otvorenim trijemom (lopicom),

Srednjovjekovna kasnije barokizirana župna crkva sv. Marka s odijeljenim zvonikom.

VOLOSKO

Crkva sv. Ane (XIX. st.) s opremom i riznicom

Kapele sv. Roka i sv. Ane (Pužev Breg) iz XV. st.

Zgrade Općine i Suda (1905.)

Reprezentativni objekti iz XIX. i XX. st. u historicističkom i secesijskom stilu:

ljetnikovci, hoteli i sanatoriji, vile i pansioni

Lungomare, obalno šetalište od Voloskog do gradske lučice Lovran

Navedenom popisu potrebno je pridodati bogato **folklorno naslijeđe**, autohtone **običaje** i autohtonu **gastronomiju**, specifične za pojedina područja Kvarnera. Posebno možemo istaknuti *Novljansko kolo* – izvorni oblik pučke drame (Novi Vinodolski), *sopile/sopele* – izvorni narodni instrument te *zvončare* – izvornu tradicijsku masku i stari običaj.

Terenskim istraživanjem utvrđeno je da velik dio navedene kulturno-povijesne baštine nije turistički valoriziran, bilo da nije prezentiran turistima ili da nije adekvatno prezentiran.

2.4.3. Turistička valorizacija prirodne i kulturno-povijesne baštine

Kvarner je obilježen iznimnim bogatstvom i raznolikošću krajolika na relativno maloj udaljenosti. More, otoci i gorje čine jedinstven splet turističke destinacije. Priče iz bogate prošlosti kazuju nam ostaci kulturno-povijesne baštine, iznimne vrijednosti, ne samo nacionalnog, već i međunarodnog značenja.

Temeljeno na kriterijima podjele turističke resursne osnove, koje je postavila Svjetska turistička organizacija (WTO), provedeno je istraživanje za Kvarner i utvrđeno je postojanje sljedećih turističkih resursa.

⇒ Prirodni turistički resursi

Stavovi turista o turističkoj ponudi Kvarnera jasno pokazuju da su oni najzadovoljniji prirodnim resursima Kvarnera. Vrednovala se ljepota krajolika, očuvanost okoliša, kvaliteta mora i klima, što potvrđuje i prosječna ocjena zadovoljstva turista prirodnim elementima koja iznosi 4,33.

⇒ Kulturno-povijesna baština

Kvarner raspolaže bogatom i vrijednom kulturno-povijesnom baštinom, prepoznatljivom u svijetu. Svoju ponudu Kvarner je uvijek temeljio na valorizaciji tih resursa, nažalost, ne onoliko koliko je to bilo moguće. Kulturno-povijesna baština nije dovoljno stavljena u turističku funkciju i to treba promijeniti (naravno čuvajući je od potencijalnih negativnih efekata). Naime, turisti su stanje spomeničke i kulturne baštine ocijenili prosječnom ocjenom 3,72, ponudu kulturnih događaja s 3,50, dok je njihova kvaliteta dobila prosječnu ocjenu 3,54. U turističku ponudu nedovoljno se uključuju folklorne priredbe i predstavljanje autohtonih običaja i obrta.

⇒ **Klimatski uvjeti**

Klimatski uvjeti Kvarnera veoma su povoljni i osiguravaju pretpostavke za cjelogodišnje poslovanje, što dokazuje i ocjena koju su turisti dali klimatskim uvjetima: 4,50.

⇒ **Infrastruktura**

Stanje infrastrukture nije ujednačeno u svim dijelovima Kvarnera. Osobito se problem neriješene infrastrukture nameće kao limitirajući čimbenik razvoja turizma na otocima i Gorskom kotaru, a u naseljima su to prije svega prometnice i nedostatak parkirališnog prostora.

⇒ **Turističke usluge i sadržaji**

Unatoč znatnim ulaganjima u turističke usluge i sadržaje, danas su one na ovom području nedovoljne, pogotovo kada se radi o sadržajima i uslugama vezanim za kulturnu, zabavnu, sportsku, nautičku, zdravstvenu i ostale oblike ponude, kao i o njihovoj kvaliteti. Treba istaknuti da su posljednjih godina uloženi veliki napor u podizanje kvalitete usluga smještaja i prehrane, ali ostaje problem njihova usklađivanja i objedinjavanja u jedinstven proizvod destinacije.

Turistička resursna osnova Kvarnera nedvojbeno predstavlja komparativnu prednost ove turističke destinacije. No, suvremeni uvjeti na svjetskom turističkom tržištu nameću potrebu njihova efikasna korištenja i optimalne funkcionalne strukturiranosti resursa kako bi prerasle u konkurentske prednosti Kvarnera na svjetskome turističkom tržištu.

Turističke su atrakcije nedvojbeno magnet koji privlači posjetitelje i polazište su daljnjeg razvoja turizma u destinaciji. Općenito se razlikuju:

- Realne turističke atrakcije koje treba plasirati na tržište marketinškim postupkom
- Potencijalne turističke atrakcije koje treba najprije turistički razviti, učiniti ih turistički dostupnim
- Turističke atrakcije koje se razgledavaju
- Turističke atrakcije kojima se turisti bave
- Turističke atrakcije koje turisti razgledavaju ili se njima bave zbog dokoličarskog užitka
- Turističke atrakcije (paraatrakcije) koje turisti koriste zbog životne prisile (posla, tranzita, liječenja, obrazovanja)
- Bogato segmentirane turističke atrakcije za koje su zainteresirane različite skupine "novih turista", ali i sudionici najrazličitijih vrsta turizma, koje postaju sve brojnije.

Slabost Kvarnera nije u nedostatku turističkih resursa već u nedovoljnoj organiziranosti njihove ponude, što nameće potrebu da se:

- a) Unaprijedi turistička opremljenost postojećih turističkih resursa, stvarajući preduvjete da oni prerastu u turističke atrakcije
- b) Razviju nove turističke atrakcije kao što su tematski parkovi, zabavni sadržaji, prepoznatljivi objekti, povijesne priče i slično.

Atraktivnosti Kvarnera kao turističke destinacije pridonijet će razvoj novih i unaprjeđenje postojećih atrakcija.

Atraktivnost označava sposobnost destinacije da privuče turiste.

Raznovrsnost i bogatstvo prirodnih resursa i kulturno-povijesne baštine nedvojbeno su komparativna prednost Kvarnera.

Da bi te komparativne prednosti postale ujedno i konkurentske prednosti Kvarnera, potrebno je osigurati njihovu optimalnu funkcionalnu strukturiranost i što efikasnije korištenje.

2.5. STANOVNIŠTVO I KADROVSKI POTENCIJALI

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2001. godine od ukupno 4 437 000. stanovnika, u Primorsko-goranskoj županiji živi 305 505., ili 6,9% stanovništva Republike Hrvatske. Broj stanovnika Primorsko-goranske županije prema spolu i gustoći naseljenosti prikazuje se u tablici 2.10. i 2.11.

GLAVNI PLAN RAZVOJA TURIZMA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

2. Raspoloživi činitelji razvoja turizma Kvarnera

Tablica 2.10. Stanovništvo Primorsko-goranske županije prema spolu - popis 2001.

1. STANOVNIŠTVO PREMA SPOLU – POPIS 2001.					
Stanje na dan 31. ožujka					
Grad/općina	Ukupno	Muško	Žensko	Udio u ukupnom stanovništvu, %	
				muško	žensko
ŽUPANIJA – UKUPNO	305 505	147 215	158 290	48,2	51,8
Rijeka	144 043	68 511	75 532	47,6	52,4
Bakar	7 773	3 805	3 968	49,0	51,0
Kastav	8 891	4 378	4 513	49,2	50,8
Kraljevica	4 579	2 198	2 381	48,0	52,0
Čavle	6 749	3 365	3 384	49,9	50,1
Jelenje	4 877	2 428	2 449	49,8	50,2
Klana	1 931	926	1 005	48,0	52,0
Kostrena	3 897	1 939	1 958	49,8	50,2
Viškovo	8 907	4 382	4 525	49,2	50,8
Crikvenica	11 348	5 451	5 897	48,0	52,0
Novi Vinodolski	5 282	2 594	2 688	49,1	50,9
Vinodolska	3 530	1 706	1 824	48,3	51,7
Opatija	12 719	5 905	6 814	46,4	53,6
Lovran	3 987	1 906	2 081	47,8	52,2
Matulji	10 544	5 131	5 413	48,7	51,3
Mošćenička Draga	1 641	814	827	49,6	50,4
Krk	5 491	2 719	2 772	49,5	50,5
Baška	1 554	723	831	46,5	53,5
Dobrinj	1 970	939	1 031	47,7	52,3
Malinska – Dubašnica	2 726	1 319	1 407	48,4	51,6
Omišalj	2 998	1 457	1 541	48,6	51,4
Punat	1 876	947	929	50,5	49,5
Vrbnik	1 245	605	640	48,6	51,4
Mali Lošinj	8 388	4 044	4 344	48,2	51,8
Cres	2 959	1 481	1 478	50,1	49,9
Rab	9 480	4 728	4 752	49,9	50,1
Čabar	4 387	2 200	2 187	50,1	49,9
Delnice	6 262	3 035	3 227	48,5	51,5
Brod Moravice	985	476	509	48,3	51,7
Fužine	1 855	916	939	49,4	50,6
Lokve	1 120	537	583	47,9	52,1
Mrkopalj	1 407	713	694	50,7	49,3
Ravna Gora	2 724	1 306	1 418	47,9	52,1
Skrad	1 333	642	691	48,2	51,8
Vrbovsko	6 047	2 989	3 058	49,4	50,6

Izvor: “Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.”, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

GLAVNI PLAN RAZVOJA TURIZMA PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

2. Raspoloživi činitelji razvoja turizma Kvarnera

Tablica 2.11. Gustoća naseljenosti jedinica lokalne samouprave PGŽ-a

JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE	STANOVNICI				POVRŠINA u km ²			BROJ STANOVNIKA / 1 km ²	
	Broj		Kretanje		Svega	Od toga obrad. tlo		1991.	2001.
	popis 1991.	popis 2001	ind.1991= 100	Ø porast/ pad u %		km ²	%		
UKUPNO	323 130	305 254	94,21	1,00	3 588	541,5	15,14	90	85
CRES	2 971	2 959	99,12	-0,18	292	12,7	4,38	10	10
MALI LOŠINJ	8 825	8 388	95,08	-0,98	223	13,6	6,09	40	38
CRIKVENICA	10 584	11 348	105,59	1,12	29	2,3	7,93	365	391
NOVINODOLSKI	4 978	5 282	103,76	0,75	262	26,6	10,15	19	20
VINODOLSKA	3 592	3 530	97,94	-0,41	152	39,5	25,99	24	23
ČABAR	5 169	4 387	85,03	-2,99	280	39,1	13,96	18	16
BROD MORAV	1 196	985	81,44	-3,71	62	19,4	31,29	19	16
DELNICE	6 858	6 262	91,08	-1,78	230	44,1	19,17	30	27
FUŽINE	2 000	1 855	92,55	-1,49	86	27,2	31,63	23	22
LOKVE	1 255	1 120	88,76	-2,25	42	11,4	27,14	30	27
MRKOPALJ	1 823	1 407	74,66	-5,07	157	28,6	18,2	12	9
RAVNA GORA	3 087	2 724	88,14	-2,37	82	29,6	36,00	38	33
SKRAD	1 629	1 333	81,89	-3,62	54	15,6	28,89	30	25
BAŠKA	1 456	1 554	103,02	0,60	101	3,6	3,56	14	15
DOBRINJ	1 944	1 970	99,38	-0,12	55	10,2	18,55	35	35
KRK	4 997	5 491	108,37	1,67	111	15,6	14,05	45	50
MALINSKA	2 161	2 726	119,39	3,88	39	7	17,9	55	70
OMIŠALJ	2 723	2 998	109,33	1,87	39	3,8	9,7	69	77
PUNAT	1 808	1 876	102,49	0,50	35	3,7	9,4	52	54
VRBNIK	1 313	1 245	93,75	-1,25	50	8,1	16,2	26	25
LOVRAN	4 386	3 987	94,69	-1,06	21	4,6	21,9	209	189
MATULJI	10 124	10 544	103,27	0,65	176	21,3	12,10	58	60
MOŠ. DRAGA	1 723	1 641	94,60	-1,08	45	4,4	9,77	38	36
OPATIJA	13 566	12 719	94,79	-1,04	66	3,8	5,75	206	193
RAB	9 205	9 480	101,06	0,21	102	10	9,8	90	92
BAKAR	7 788	7 773	99,74	-0,05	125	19,3	15,44	62	62
ČAVLE	6 469	6 749	103,83	0,77	85	10,1	11,88	76	79
JELENJE	4 750	4 877	102,65	0,53	109	6,2	5,69	44	45
KASTAV	5 995	8 891	148,29	9,66	11	1,4	12,73	545	808
KLANA	1 998	1 931	96,45	-0,71	94	11,3	12,02	21	21
KOSTRENA	3 723	3 897	104,54	0,91	12	0,4	3,33	310	325
KRALJEVICA	4 513	4 579	101,77	0,35	18	2,4	13,33	252	254
RIJEKA	164 075	144 043	87,65	-2,47	44	4,2	9,55	3 729	3 273
VIŠKOVO	6 918	8 907	127,42	5,48	19	1,4	7,37	364	469
VRBOVSKO	7 528	6 047	80,18	-3,96	280	79	28,94	27	22

Izvor: Ured za statistiku Primorsko-goranske županije

Atraktivnost turističke destinacije temelji se ponajprije na jedinstvenim prirodnim, kulturnim i inim resursima, no ipak potrebno je istaknuti da je ključni čimbenik uspjeha u turizmu kvaliteta i raspoloživost ljudskog potencijala.

Rastuća konkurentost na svjetskome turističkom tržištu, pozicioniranje novih turističkih destinacija, vrlo često upravo onih s iznimnim prirodnim resursima, nameće nužnost upravljanja turističkom ponudom destinacije Kvarner i svakim segmentom njegove turističke ponude na optimalan način. Spomenuto je zadatak čovjeka, pojedinca i to na svim razinama – od vrhovnog menadžmenta do najnižih operativnih razina.

Slika 2.4. Ljudski potencijali – ključni čimbenik uspjeha

Ljudski potencijali mogu se javiti kao limitirajući čimbenik razvoja zbog dvaju razloga:

- a) pada ukupnog broja stanovništva, čime se smanjuje i kontigent radno sposobnog stanovništva
- b) neadekvatne strukture radno sposobnog stanovništva ili nedovoljne kvalitete raspoloživih kadrova.

2.5.1. Populacijska osnova Kvarnera

Populacijska osnova jedan je od temeljnih resursa ukupnoga gospodarskog razvoja pa populacijsku politiku treba promatrati kao važan dio ukupnoga gospodarskog razvoja. Budući da je turizam radno intenzivna djelatnost koja zahtijeva određena znanja, vještine i sklonosti, populacijska politika promotrit će se u kontekstu njezine uloge u razvoju turizma Primorsko-goranske županije kao važnog dijela ukupnoga gospodarskog razvoja.

Populacijsku osnovu čini stanovništvo kao skup osoba određenih karakteristika koje žive i djeluju na određenom prostoru, a može se analizirati prema demografskim, ekonomskim, socijalnim, zdravstvenim i drugim obilježjima. Znanost, koja proučava zakonitosti razvoja stanovništva u njegovoj biološkoj, povijesnoj i društveno-ekonomskoj uvjetovanosti, naziva se demografija. Podaci o stanovništvu dobivaju se popisom čiji je cilj "da se dobiju podaci o broju i strukturama stanovništva prema raznim obilježjima, koji čine podlogu za demografske, gospodarske, socijalne, političke i druge analize". U Hrvatskoj se popis stanovništva provodi od 1857. godine, a analiza populacijske osnove Primorsko-goranske županije temeljit će se na podacima zadnjeg popisa iz 2001. godine.

Društveno-ekonomsku uvjetovanost populacijske osnove treba sagledati kroz mjere populacijske politike kao integralnog dijela ukupne razvojne politike zemlje i njezinih regija. Za populacijsku se politiku ističe da je praksa populacijske teorije. Pod populacijskom politikom razumijeva se "sustav mjera i akcija usmjerenih na željeno oblikovanje demografskih pojava i procesa, napose na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva, odnosno na njihove komponente – natalitet, mortalitet, imigraciju i emigraciju." Provodi je država radi osiguranja društveno poželjnog razvoja. Sukladno postojećim i potencijalnim gospodarskim, društvenim, političkim i drugim ciljevima društva, opredjeljenje može biti za ekspanzivnu ili stimulativnu, restriktivnu, redistributivnu ili kvalitativnu populacijsku politiku.

Opći cilj provođenja populacijske politike trebao bi biti poboljšanje kvalitete života ili postignuće blagostanja stanovništva. Najčešće se usmjerava na reguliranje brojnoga stanja stanovništva mjerama povećanja nataliteta ili kroz imigracijske procese, ali i redistribucijom odnosno boljim geografskim razmještajem stanovništva. Kvalitativna populacijska politika očituje se u mjerama stambene politike, politike zapošljavanja te porezne i kreditne politike, ali i kroz druge činitelje kojima se želi poboljšati kvaliteta života i razvoj stanovništva na određenoj lokaciji. Suprotan efekt ima restriktivna populacijska politika kojom se sprječava ili usporava daljnji porast stanovništva.

Demografi upozoravaju da je stanje u Hrvatskoj zabrinjavajuće jer "ako država materijalno i psihološki ne podrži aktivnu demografsku politiku, neće se moći potaknuti populacijska politika i nastaviti će se sve brže izumiranje hrvatskog stanovništva", što je potaknulo osnivanje Savjeta za populacijsku politiku Vlade Republike Hrvatske, čiji je zadatak da se pripreme načela i mjere koje će stimulirati promjenu strukture stanovništva, što po načelima koje podržava međunarodna zajednica i Ujedinjeni narodi znači koncipiranje populacijske politike kao dio ukupne razvojne politike, a ne samo kao politike povećanja broja stanovništva. To poseban naglasak stavlja na potrebu ulaganja u mlade i stvaranje uvjeta da se daljnji razvoj temelji na znanju vlastite populacije.

Hrvatska bi u kreiranju populacijske politike mogla uzeti u obzir i neka pozitivna iskustva onih zemalja koje su populacijskom politikom ostvarile željene ciljeve, a tu se posebno misli na:

- Švedsku, koja je 30-ih godina razradila tzv. skandinavski model blagostanja potpuno orijentiran na dobrobit obitelji, a posebno djeteta i majke
- Francusku, koja od 1985. godine provodi kampanju *Otvorimo Francusku djeci* s ciljem stvaranja prijateljskog okružja za djecu (igrališta, parkovi, vrtići, igraonice...)
- Istočnoeuropske zemlje, koje su od 1960. do 1980. provodile izrazito prenatalitetnu politiku s dijelovima socijalne politike, sve usmjereno na obitelj i zaposlenu ženu. Ona je dobila istaknuto mjesto u zakonskim mjerama i bila je podupirana sustavom ekonomskih poticaja i instrumenata. Naglasak je stavljen na edukaciju žena i podizanje stupnja informiranosti. To je imalo pozitivne, ali kratkotrajne efekte.

Tablica 2.12. Osnovni kontingent stanovništva PGŽ-a – popis 2001.

		Županija
UKUPNO	svega	305 505
	muško	147 215
	žensko	158 290
0 – 6 godina	svega	17 900
	muško	9 255
	žensko	8 645
0 – 14	svega	42 835
	muško	21 918
	žensko	20 917
0 – 17	svega	54 529
	muško	27 825
	žensko	26 704
0 – 19	svega	62 691
	muško	31 986
	žensko	30 705
Fertilni kontingent ¹⁾	svega	–
(15 – 49 godina)	muško	–
	žensko	76 440
Od toga	svega	–
20 – 29 godina	muško	–
	žensko	20 244
Radni kontingent ²⁾	svega	201 527
	muško	104 535
	žensko	96 992
60 i više godina	svega	68 558
	muško	29 056
	žensko	39 502
65 i više godina	svega	49 469
	muško	19 980
	žensko	29 489
75 i više godina	svega	17 584
	muško	5 759
	žensko	11 825
Prosječna starost, godine	svega	41,0
	muško	39,5
	žensko	42,3
Indeks starenja ³⁾	svega	109,4
	muško	90,8
	žensko	128,7
Koeficijent starosti ⁴⁾	svega	22,6
postotak	muško	19,8
	žensko	25,1

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine na području Primorsko-goranske županije živi 305 505 stanovnika, od čega 51,2% žena i 48,2% muškaraca.

U Gradu Rijeci koncentrirano je 47,1% stanovništva Županije.

Od ukupnog broja stanovnika fertilni kontingent obuhvaća 76.440 stanovnika (uzimajući u obzir žene od 15 do 49 godina), odnosno 20.244 uzimamo li u obzir žene od 20 do 29 godina.

Radni kontingent Primorsko-goranske županije čini 201.527 stanovnika, odnosno 65,9% stanovništva.

Prosječna starost stanovnika Županije je 41,0 godina. Indeks starenja na razini Republike Hrvatske iznosi 90,7, a u PGŽ-u čak 109,4. Koeficijent starosti iznosi na razini Republike Hrvatske 21,6, a u PGŽ-u 22,6.

Udio nepismenih na području Županije je prosječno 0,6%.

Budući da se Glavnim planom razvoja turizma PGŽ-a utvrđuju razvojni prioriteti i smjernice do 2015. godine, pri projekcijama je uzeto u obzir da broj stanovnika do 19 godina starosti (popis 2001. godine) iznosi 62.691. Upravo bi to mlado stanovništvo trebalo biti osnovni nosilac razvoja u promatranom razdoblju.

Naravno, pri projekciji su uzeta u obzir i očekivana migracijska kretanja.

¹⁾ Žensko fertilno ili reproduktivno stanovništvo, čije su granice teorijskoga fertilnog ili reproduktivnog razdoblja od 15 do uključivo 49 godina života;

²⁾ Žensko stanovništvo staro od 15 do uključivo 59 godina i muško stanovništvo od 15 do uključivo 64 godine života, koje se s obzirom na teorijsku fiziološku sposobnost smatra radno sposobnim stanovništvom;

³⁾ Odnos broja stanovnika odnosno udio (%) starih 60 i više godina prema broju stanovnika od 0 do uključivo 19 godina života;

⁴⁾ Odnos broja stanovnika odnosno udio (%) starih 60 i više godina prema ukupnom broju stanovnika (umanjenom za broj stanovnika nepoznate starosti).

Tablica 2.13. Stanovništvo staro 15 i više godina prema završenoj školi – popis 2001.

		Županija
UKUPNO	svega	262 670
	m	125 297
	ž	137 373
Bez škole	svega	2 836
	m	587
	ž	2 249
1 – 3 razreda osnovne škole	svega	7 866
	m	2 190
	ž	5 676
4 – 7 razreda osnovne škole	svega	19 478
	m	5 678
	ž	13 800
Osnovna škola	svega	48 583
	m	18 829
	ž	29 754
Srednje škole – svega	svega	142 161
	m	76 608
	ž	65 553
Škole za zanimanje u trajanju od 1 do 3 godine	svega	80 846
	m	53 174
i škole za KV i VKV	ž	27 672
Škole za zanimanje u trajanju od 4 i više god.	svega	47 500
	m	18 884
	ž	28 616
Gimnazija	svega	13 815
	m	4 550
	ž	9 265
Više škole ¹⁾	svega	13 963
	m	7 600
	ž	6 363
Fakulteti i umjetničke akademije ²⁾	svega	24 424
	m	11 971
	ž	12 453
Magisterij	svega	919
	m	527
	ž	392
Doktorat	svega	584
	m	384
	ž	200
Nepoznato	svega	1 856
	m	923
	ž	933

Popis stanovništva iz 2001. godine proveden je prema novoj metodologiji tj. usklađen je s preporukama UN-a, Eurostata, ESA-e i SNA-a, što je dovelo i do određenih odstupanja u odnosu na popis stanovništva iz ranijih godina. No, bez obzira na utjecaj promijenjene metodologije, uočavaju se negativni trendovi: smanjenje ukupnog broja stanovnika, prevladavanje starijih dobnih skupina, drukčiji prostorni razmještaj i promijenjen radni kontingent stanovništva. Doda li se tome i visoka nezaposlenost, izdvojeni su temeljni problemi ocjenjivanja populacijske osnovice, koju treba sagledati i rješavati da ne bi postali ograničavajući činitelj daljnjeg turističkog i ukupnoga gospodarskog razvoja PGŽ-a.

Broj stanovnika Primorsko-goranske županije starijih od 15 godina iznosi 262.670. Promatramo li njihovu obrazovnu strukturu, uočavamo da je bez škole 1,1%.

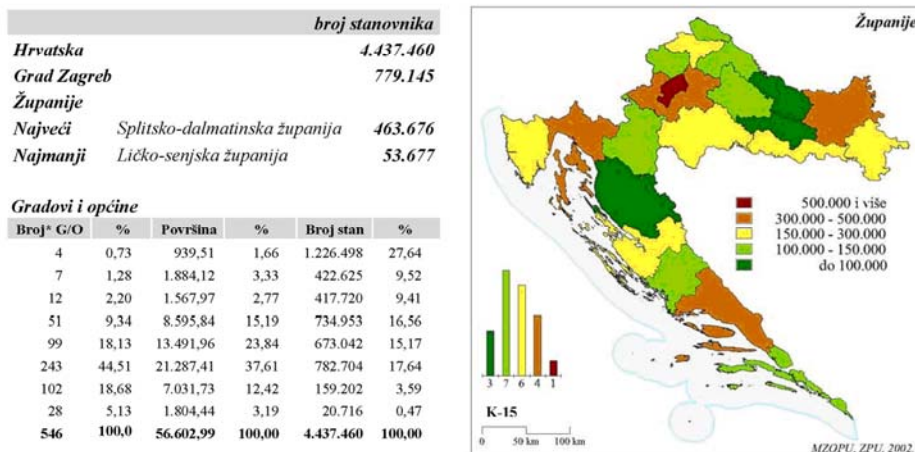
Najveći je udio stanovništva sa završenom srednjom školom i iznosi 54,1%. Udio stanovništva sa završenom višom školom ili fakultetom je 14,6% i veći je od prosjeka u Republici Hrvatskoj.

Osobe s najvišim stupnjem obrazovanja, magisterijem ili doktoratom čini 0,5% stanovništva Županije.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

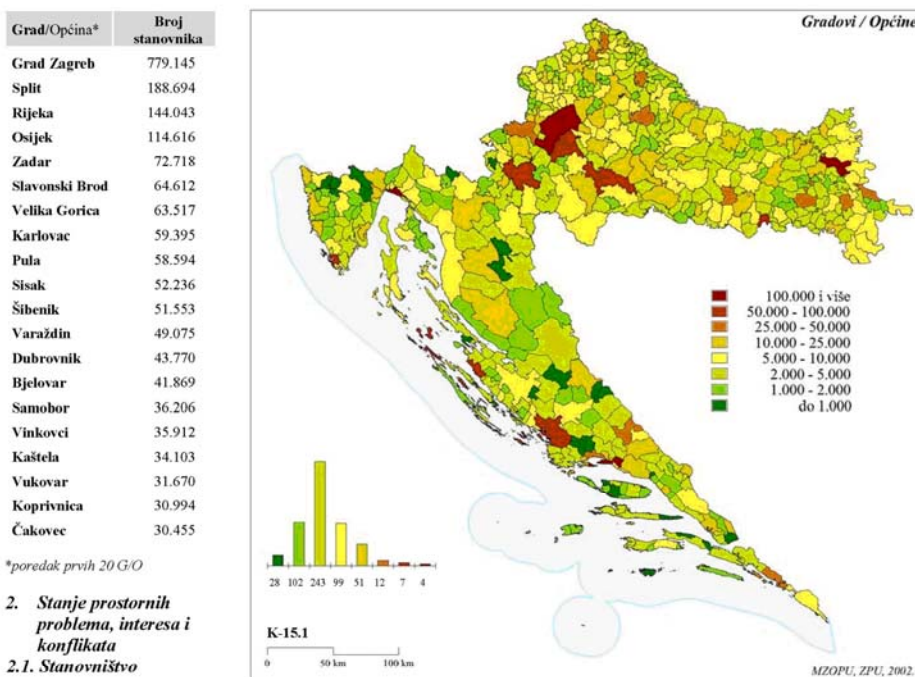
Slika 2.5. Intenzitet naseljenosti Primorsko-goranske županije

Izvjescje o stanju u prostoru Republike Hrvatske 2003.

Broj stanovnika županija i gradova / općina

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava i naselja 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2002.

2. Stanje prostornih problema, interesa i konflikata

2.1. Stanovništvo

Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
Zavod za prostorno uređenje

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstva i naselja 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2002., prema Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja na <http://www.mzopu.hr/doc/Izvjescje2003>

Tablica 2.14. Aktivno stanovništvo u odnosu na druge kategorije u RH i PGŽ-u

- u 000

Opis	Ukupno	Aktivno stanovništvo					Osobe s osob. prihod. (OP)	Uzdržavano stanov. (US)	Relativan odnos u %		
		Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni ⇒⇒⇒	Traže prvo zaposl.	Ponov. traže zaposl.			Aktivno stanov. ukupno	OP	US
Popis 2001.											
Σ RH	4 437,5	1 952,6	1553,6	399,0	113,7	285,3	1 147,5	1 337,3	44,0	25,9	30,1
Ž	2 135,9	1085,1	871,1	214,1	61,8	152,3	499,2	551,5	50,8	23,4	25,8
M	2 301,6	867,5	682,6	184,9	51,9	133,0	648,3	785,8	37,7	28,2	34,1
Σ PGŽ	305,5	141,1	113,4	27,7	6,0	21,7	86,4	77,9	46,2	28,3	25,5
		100%	80%	20%	0,4%	15,6%					
Ž	147,2	76,2	62,3	13,8	3,1	10,7	38,2	32,8	51,8	25,9	22,3
M	158,3	64,9	51,0	13,9	2,9	11,0	48,2	45,1	41,0	30,5	28,5
Σ% uč. PGŽ/RH	6,9	7,2	7,3	6,9	0,5	7,6	7,5	5,8			

Izvor: Statistički ljetopis PGŽ-a i Statistički ljetopis RH za odnosne godine

Pod aktivnim se stanovništvom podrazumijevaju osobe koje su u radnom odnosu ili samostalno obavljaju djelatnost, ali i osobe koje traže zaposlenje ili su prekinule rad radi ispunjenja vojne obveze, izdržavanja kazne i sl. Uz aktivno se stanovništvo još javljaju kategorije s osobnim prihodima i uzdržavano stanovništvo.

Udio ukupnog broja stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji u posljednja tri popisa pokazuje tendenciju porasta u odnosu na ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske (1971. – 6,5%; 2001. – 6,9%), kao i udio ukupno aktivnog stanovništva u ukupno aktivnom stanovništvu Republike Hrvatske (1981. – 6,5%; 2001. – 7,2%), dok se u PGŽ-u bilježi tendencija relativnog pada udjela osoba s osobnim prihodima (1981. – 9,2%; 2001. – 7,5%), a isto tako i relativni udio uzdržavanog stanovništva (1981. – 6,3%; 2001. – 5,8%). U strukturi aktivnog stanovništva prema popisu iz 2001. godine, 80% je zaposlenih (7,3% ukupno zaposlenih u Republici Hrvatskoj) a 20% ih traži zaposlenje (6,9% ukupno nezaposlenih u Republici Hrvatskoj), od čega je samo 0,4% onih koji prvi put traže zaposlenje, a znatno više (15,6%) ih ponovno traži zaposlenje. Razlog takvu odnosu je u mogućnostima koje daju turizam, strana ulaganja i malo poduzetništvo onima koji prvi put traže posao te naglašeno smanjivanje broja zaposlenih tijekom 90-ih godina 20. stoljeća u procesu restrukturiranja i privatizacije, te stagnacijom i/ili likvidacijom velikih poslovnih sustava koji su prije djelovali na prostorima PGŽ-a. Specifičnost tog odnosa vidljiva je i u tome što je stupanj nezaposlenosti onih koji prvi put traže zaposlenje relativno nizak u odnosu na prosjek u Republici Hrvatskoj (0,5%), ali je broj onih koji ponovno traže zaposlenje veći od relativnog udjela broja zaposlenih u PGŽ-u u odnosu na RH (7,6).

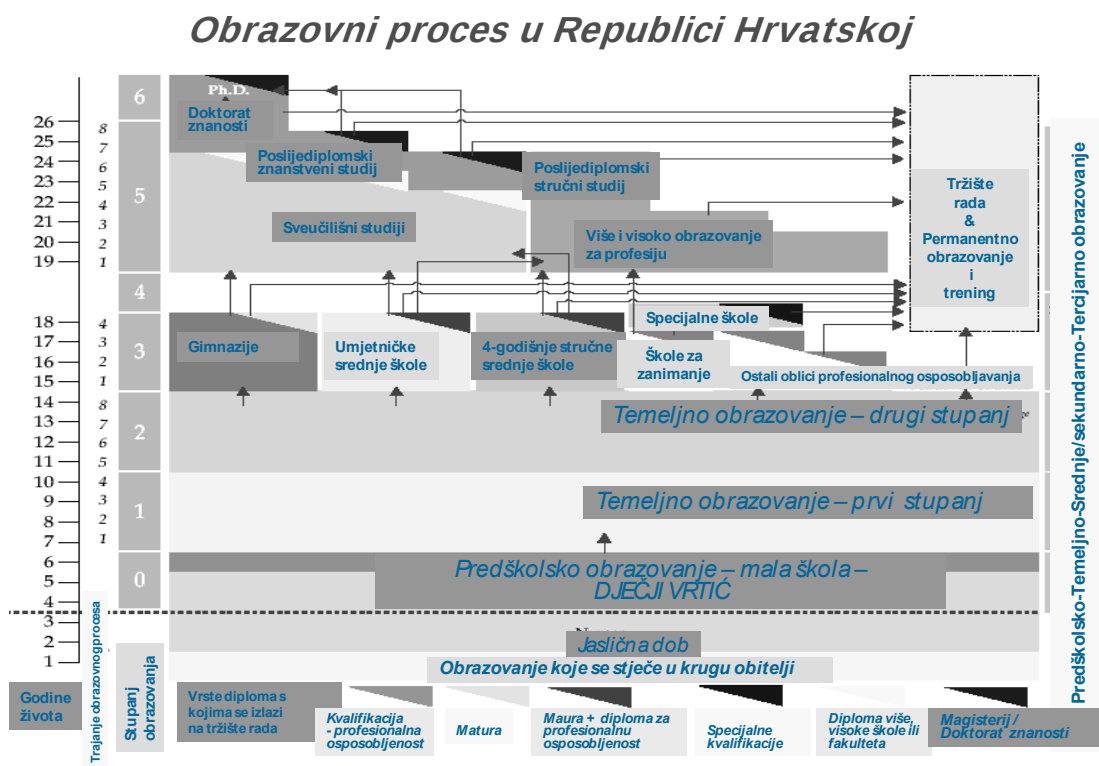
U projekciji budućega turističkog i gospodarskog razvoja Kvarnera potrebno je uzeti u obzir odredbe Prostornog plana PGŽ-a koji kao jedan od ciljeva razvoja ističe "poticati progresivni demografski razvitak, naročito sprječavajući depopulaciju i izumiranje emigracijskih i nisko-natalitetnih područja. Prosječna stopa rasta stanovništva do 2015. godine treba optimalno iznositi 0,5% godišnje". Pored toga potrebno je populacijsku osnovu sagledati i u kontekstu kvalitete raspoloživih

kadrovskih potencijala, te stvarnih i mogućih potencijala obrazovnog sustava. Produktivno zapošljavanje nalaže da broj i strukturu zaposlenih treba promotriti u korelaciji s prihodima, rashodima i ostvarenim rezultatima u pojedinim gospodarskim subjektima na teritoriju Kvarnera, a visinu BDP-a, indeks proizvodnosti rada i stupanj korištenja kapaciteta promatrati kao vodeće grane djelatnosti. Na Kvarneru se kao nositelj razvoja nedvojbeno javlja i turizam. To nameće potrebu da se promotri i struktura stanovništva u poljoprivredi, stočarstvu, ribarstvu, industriji, obrtu, uslužnim djelatnostima i sl. i njihovoj međuovisnosti s turizmom. Svaki važniji investicijski zahvat mora biti kvalitetno obrađen s polazišta kvantitativnih, kvalitativnih i financijskih komponenti potrebnih kadrovskih potencijala. Jedan od elemenata kadrovske politike, a ujedno i populacijske politike svakako je i politika nagrađivanja koja uz stambenu politiku može biti jak motiv imigracijskih kretanja prema nekom lokalitetu. Kako su sve navedene komponente direktno ili indirektno povezane s populacijskom politikom, one se moraju realno promotriti u kreiranju daljnjeg razvoja užih cjelina unutar Kvarnera i treba voditi računa o stvarnim potrebama u koncipiranju daljnjega gospodarskog razvoja, uz poštovanje načela održivog razvoja turizma, u čemu obrazovani kadrovi dobivaju posebnu ulogu.

2.5.2. Obrazovanje

Ovo istraživanje temelji se na polazištima da moderni sustav obrazovanja nalaže poštovanje međunarodnih standarda u svim dijelovima organiziranja i stjecanja predškolskih, školskih, stručnih i praktičnih znanja. Značenje redovitog sustava obrazovanja veliko je jer obuhvaća više od 20% stanovništva. Ako se tome doda sve naglašenija potreba za cjeloživotnim učenjem, tada se naglasak stavlja na široko uključivanje stanovništva u odgojno-obrazovni proces koji mora uzimati u obzir tekovine znanosti i tehnologije i biti prilagođen stvarnim potrebama gospodarstva. Prijedlozi su za oblikovanje modela koji poštuje povijesno naslijeđe i stvarne potrebe destinacije Kvarner te osigurava prilagođavanje obrazovnog sustava, znanosti i permanentne naobrazbe trendovima u turizmu i potrebama suvremenog turista. Obrazovanje za turizam u destinaciji Kvarner promatra se stoga na polazištima važećeg sustava redovitog obrazovanja na nacionalnoj razini, ali i uz uzimanje u obzir zahtjeva koji se nameću u procesu pridruživanja EU, za usklađivanje kako po pojedinim stupnjevima obrazovanja, tako i po izabranim programima, s polazišta koja prikazuje sljedeća slika.

Slika 2.6. Obrazovni proces u Republici Hrvatskoj

Izvor: Prijedlog autora

Usuglašavanje je potrebno u duljini trajanja obrazovanja po pojedinim stupnjevima (osnovno, srednje, više, visoko obrazovanje), ali i po nastavnim sadržajima. Hrvatska treba slijediti trend po kojem je obrazovanje stavljeno u središte razvoja europske ekonomije od posebnog značenja za budućnost Europske unije. U praksi je posebno zapažan proces preustroja visokog obrazovanja prema UNESCO-voj svjetskoj deklaraciji o visokom obrazovanju, Sorbonskoj deklaraciji o harmonizaciji strukture visokog školstva u Europi i Bolonjskoj deklaraciji europskih ministara obrazovanja. Naglasak je na većoj prohodnosti nastavnika i studenata, što nalaže podizanje kvalitete nastavnih metoda i sadržaja. U središtu programa je razmjena, a konačni je cilj osigurati europsku dimenziju učenja kroz zajedničke projekte i harmonizirane nastavne sadržaje, što je u praksi uspješno realizirano kroz program "SOCRATES" koji osigurava zemljama članicama EU suradnju u obrazovanju svih dobnih skupina i svih oblika obrazovanja, tj. od dječjeg vrtića do poslijediplomskog studija, uključivo i kroz koncept cjeloživotnog učenja, čija se primjena treba temeljiti na polazištima prikazanim na sljedećoj slici.

Tablica 2.15. Odgojno-obrazovni sustav PGŽ-a u odnosu na Hrvatsku

Područje odgoja i obrazovanja	Broj ustanova			Broj polaznika		Broj odgojno-obrazovnog osoblja	
	Vrsta ustanove	Hrvatska	PGŽ	Hrvatska	PGŽ	Hrvatska	PGŽ
Predškolski odgoj	dječji vrtići	329	97	133.260 djece 19.278 predšk.	6.048 djece	7.190 odgajatelja	501 odgajatelja
	privatni dječji vrtići	125	8	3580 djece	291 dijete	238 odgajatelja	23 odgajatelja
Osnovno školstvo	matične škole (područne)	825 (1.270)	123	398.459 učenika	24.897 učenika	30.766 učitelja	1.777 učitelja
	glazbene škole	52	8	11.037 učenika	728	1.195 učitelja	95 učitelja
	za učenike s poseb. potr.	16	5	2.492 učenika	295	697 učitelja	98 učitelja
Srednje školstvo	ukupno škole	363	48	192.402	13.222	14.644	1.400
	- posebne	7	2	učenika	učenika	nastavnika	nastavnika
	- glazb-plesne	22	2				
	učenički dom	53	6	6.303 učenika	993	346 odgajatelja	138 odgajatelja
Visoko školstvo	visokoškolske ustanove	88	14	99.343 studenata	11.474	7.700 profesora	1.126 profesora

Izvori: Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće, Vlada RH, Ministarstvo prosvjete i školstva, Zagreb, 2002.; Predškolski odgoj i naobrazba u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo prosvjete i športa, www.prosvjeta.hinet.hr/ips/djelatnosti/odgojno (preuzeto 5. 3. 2004.) te publikacije Statistički ljetopis Republike Hrvatske i Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije, 2002

Mjere za poboljšanje postojeće obrazovne strukture na žalost ne nalaze se u prijedlogu "Glavnoga turističkog plana Hrvatske", gdje je problematiki obrazovanja dodijeljena minorna uloga, a nije ni dotaknuto područje permanentnog obrazovanja. Stoga su u okviru projekta sagledani relevantni obrazovni resursi destinacije Kvarner na svim razinama odgoja i obrazovanja, s polazišta zahtjeva "novog" turizma i to u području:

- predškolskog odgoja
- srednjoškolskog obrazovanja
- višeg i visokog obrazovanja
- specijalističkog i permanentnog obrazovanja
- znanosti, tehnologije i razmjene informacija

uz uzimanje u obzir obrazovne strukture stanovništva kao polazišta u ocjenjivanju stanja i mogućnosti primjene novog pristupa.

Tablica 2.16. Stanovništvo starije od 15 godina po završenoj školi i pismenosti

Stupanj obrazovanja	HRVATSKA		PGŽ		CRIKVENIČKO-VINODOLSKA RIVIJERA		RIJEKA I RIJEČKI PRSTEN		OPATIJSKA RIVIJERA		OTOCI		GORSKI KOTAR	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
<i>Ukupno stanovništvo</i>	4.784.825	4.437.460	323.487	305.505	19.154	20.160	206.229	191.647	29.799	28.891	37.760	38.687	30.545	26.120
<i>Stanovništvo staro 15 g. i više godina</i>	3.858.086	3.682.826	263.256	262.670	15.622	17.137	167.866	52.769	24.597	25.151	30.134	32.571	25.343	22.642
<i>Bez škole</i>	204.591	105.332	5.832	2.836	448	184	3.612	1.774	361	216	744	329	692	333
<i>1-3 razreda osnovne škole</i>	125.480	166.371	4.274	7.866	262	537	2.235	4.038	405	618	619	1.608	773	1.065
<i>4-7 razreda osn. škole</i>	819.591	414.008	40.606	19.478	2.294	1.393	22.402	8.624	3.824	2.069	5.326	3.186	6.850	4.206
<i>Osnovna škola</i>	901.528	801.168	62.529	48.583	4.000	3.034	39.113	31.234	5.063	3.605	7.569	5.723	6.906	4.987
<i>Srednja str. škola Srednje usmj. obrazovanje</i>	1.387.735 364.329	1.733.198	114.634 31.559	142.161	6.981 1.063	9.716	74.902 2.875	90.138	11.585 3.045	14.422	12.924 3.349	17.712	3.248	10.173
<i>Škole za zanimanja +KV i VKV (1-3 g)</i>	488.491	1.003.052	38.202	80.846	3.242	5.850	23.578	49.712	4.242	8.749	4.752	10.795	2.025	5.740
<i>Srednje stručne škole</i>	445.326	553.416	37.252	47.500	2.229	2.897	25.101	31.525	3.600	4.378	4.195	5.402	2.158	3.298
<i>Gimnazija</i>	89.589	176.730	7.621	13.815	447	969	5.348	8.901	698	1.295	628	1.515	503	1.135
<i>Više škole</i>	156.152	150.167	15.423	13.963	750	848	11.079	9.546	1.495	1.311	1.364	1.570	740	688
<i>Fakulteti i akademije</i>	204.066	267.867	16.194	24.424	711	1.226	12.004	17.473	1.596	2.568	1.204	2.119	684	1.038
<i>nepoznato</i>	58.943	24.715	3.701	1.856	176	143	2.519	1.200	268	165	384	227	364	121

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske (podaci za Hrvatsku), Statistički ljetopis Primorsko-goranske županije 2002., Popis stanovništva Republike Hrvatske (podaci po destinacijama)

Istraživanja za destinaciju Kvarner pokazala su da za potrebe restrukturiranja turističkog sektora nisu dovoljna samo klasična znanja jer ona ne osiguravaju usklađivanje sa zahtjevima u području "inovativnih sadržaja". Dobar obrazovni sustav mora se temeljiti i na rezultatima znanstveno-istraživačkog rada te uvažavati stvarne kadrovske, gospodarske i razvojne mogućnosti okruženja, a potvrdu za to daje i "Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine... u smislu da lokalno treba organizirati i financirati obrazovanje turističkih djelatnika zajednički od strane lokalne samouprave, turističkih poduzeća i profesionalnih udruga, s maksimalnom koordinacijom turističkih poduzeća s ciljem da optimalno koriste raspoložive resurse".

Naglasak mora biti na integralnom pristupu koji će biti usklađen od najniže do najviše razine obrazovanja te pokriti prostor od lokalne zajednice do najviših instanci. Iako sustav mora biti planiran i koordiniran na nacionalnoj razini, pred turističku destinaciju Kvarner stavlja se obveza da inicira i koordinira obrazovni sustav koji će turizmu pristupiti na prepoznatljiv i učinkovit način.

U okviru projekta predlažu se konkretni sadržaji u kojima se ustraje na tome da se uvažavaju rezultati istraživanja, teorijska polazišta te vlastita praktična iskustava i iskustva razvijenih turističkih zemalja. Predlažu se jasno definirani i razvojno usmjereni nastavni programi koji uzimaju u obzir nove trendove i osiguravaju unaprjeđenje rada, primjenu novih tehnologija i uvođenje suvremenih metoda i tehnika na svim razinama i u svim segmentima jedinstvenoga obrazovnog lanca, a ponuđeni u okviru nacionalnog i međunarodnog središta za turizam, hotelijerstvo i održivi razvoj.

Kvarner kao izrazito Europi okrenuta turistička regija mora biti vodilja u pridruživanju obrazovnim procesima na razini Europske unije te biti spremna prihvatiti nove mogućnosti europske suradnje kroz programe za visoko obrazovanje (ERASMUS), srednjoškolsko obrazovanje (COMENIUS), otvoreno učenje i učenje na daljinu, učenje stranih jezika (LINGUA), obrazovanje odraslih, razmjenu informacija i iskustava o obrazovnim sustavima i obrazovnoj politici, kroz uključivanje u europske mreže za razmjenu informacija i priznavanje kvalifikacija (EURYDICE, ARION, NARIC...) i drugo, jer obrazovni sustav najbolje može pridonijeti unaprjeđenju pojedinih grana djelatnosti, a posebno turizma, djelatnosti izrazito orijentirane svjetskom tržištu.

Obrazovanje je temeljni resurs podizanja kvalitete kadrova u turizmu Kvarnera, treba više uzimati u obzir suptilnost te uslužne djelatnosti te isticati orijentiranost sustava odgoja i obrazovanja već od vrtićke dobi. Stoga je zadatak svih odgovornih na nacionalnom planu, ali posebno u destinaciji Kvarner kao izrazito turističkoj destinaciji, da pristupe preispitivanju postojećega obrazovnog sustava, uz poštovanje smjernica postavljenih na razini EU i u okviru WTO-a.

Prije svega treba poštovati odredbe po kojima su u programima WTO-a kadrovi i obrazovanje stavljeni u prvi plan, a obrazovanje je kvalitetno zastupljeno i u strateškim dokumentima Republike Hrvatske (*Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće* te *Prioritetne mjere odgojno-obrazovnog sustava Hrvatske*), u kojima se ističe potreba povećanja udjela visokoobrazovanih kadrova u turizmu i obveznost permanentne edukacije kadrova na svim razinama.

To nameće potrebu da se za Kvarner, koji ima tradiciju u obrazovanju za turizam, a izrazito je turistički orijentirana regija, izradi projekt koji će edukaciju kadrova za turizam promotriti kroz nov pristup sadržajima na svim stupnjevima redovitog obrazovanja i obrazovanja uz rad, ali koji će sustavno rješavati i probleme permanentnog osposobljavanja i treninga, kako bi se stvorile mogućnosti stjecanja nedostajućih znanja tako da ona nađu svoje mjesto u propisima, ali i u okviru sustava poticajnih mjera. Stoga se predlaže izraditi **STUDIJU UNAPRJEĐENJA OBRAZOVNOG SUSTAVA ZA TURIZAM**, na modelu turističke destinacije KVARNERA, slijedeći smjernice razvoja obrazovanja u Hrvatskoj, EU, WTO i sl. Predlaže se da studija formalno, sadržajno i organizacijski obuhvati sljedeće:

- Definirati minimum turističkih sadržaja koji moraju biti sadržani u redovitim nastavnim planovima i programima svih obrazovnih razina (od vrtića do doktorata znanosti)
- Unaprijediti metode izvođenja nastave i komuniciranja po uzoru na najbolje u svijetu
- Postaviti kriterije za ocjenu javnih i privatnih, obrazovnih i znanstvenih institucija od značenja za razvoj turizma s ciljem postavljanja mreže i dobivanja dopusnice
- Permanentno obrazovanje i trening staviti u funkciju unaprjeđenja poslovanja i podizanja kvalitete u turizmu, slijedeći suvremene trendove i informacijske zahtjeve menadžmenta u turizmu
- Stvoriti zakonske pretpostavke za dodjelu certifikata i licenciranje znanja po jedinstvenim kriterijima za struku (majstorski ispit, vođenje obrta, iznajmljivanje, specijalizacije za selektivne oblike turizma, specijalna ponuda....)
- Osigurati uvjete izvođenja praktične nastave i praktičnog rada te otvoriti druge mogućnosti stjecanja iskustava i povezivanja teorije i najbolje prakse
- Razraditi organizacijske oblike i kanale pružanja konzultantskih usluga kadrovima u turizmu
- Predložiti sustav mjera porezne politike, poticaja i olakšica za unaprjeđenje sustava, ali i za osiguranje različitih izvora financiranja.

2.5.3. Znanje i inovativnost

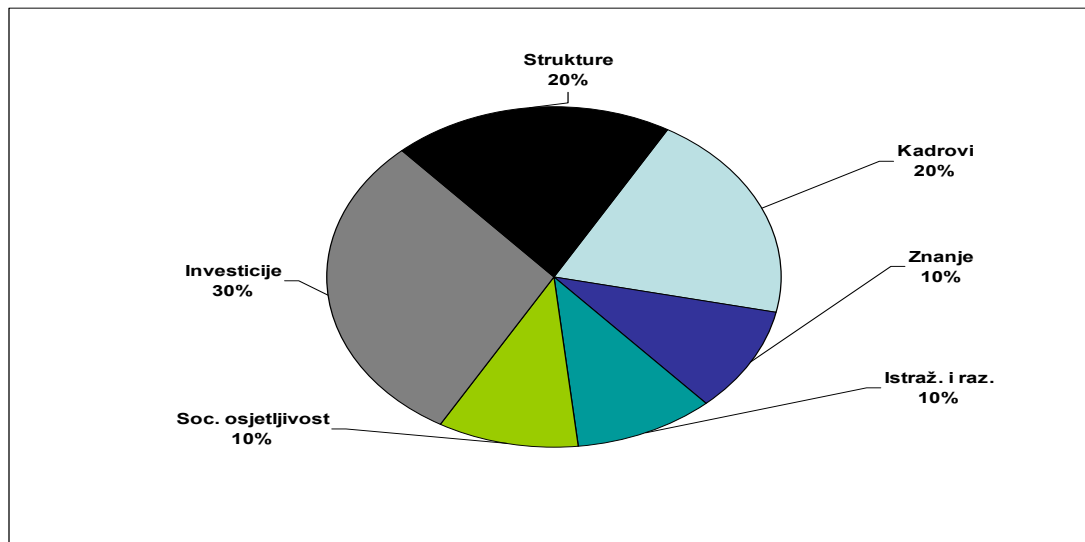
Od kadrova u turizmu očekuje se visoka razina specijaliziranih znanja i inovativnost u poslu. Inovativnošću je moguće poboljšati performanse poslovanja, uspješnije rješavati probleme i razvijati turistički proizvod destinacije koji će biti konkurentan. Inovativnost se, prije svega, zasniva na znanju.

Ekonomija 21. stoljeća zasnovana je na znanju. Znanje je mnogo više od informiranosti, to je ključni resurs uspješnosti kojim je potrebno upravljati. Da bi to bilo moguće, potrebno je upoznati temeljna obilježja znanja:

- Znanje je utjelovljeno u pojedincu, ali ima pozitivan utjecaj na cijelu zajednicu;
- Znanje, između ostalog, proizlazi iz prijašnjih osobnih i tuđih iskustva;
- Znanje često biva neprepoznato sve do suočavanja s problemom koji je potrebno promptno riješiti;
- Znanje se prenosi s generacije na generaciju;
- Znanje se stječe formalnim obrazovanjem, svakodnevnim radom, permanentnim osposobljavanjem, komunikacijom te drugim neformalnim putovima;
- Nova znanja se uvijek nadovezuju na prethodna.

Iz navedenog proizlazi da je za uspješan razvoj turizma na području Kvarnera neophodno poticati sve oblike stjecanja znanja te stvoriti mehanizme da se prepozna i potiče inovativnost i kreativnost na svim razinama i vrstama poslova u toj izrazito radno intenzivnoj djelatnosti. Treba istaknuti da su INOVACIJE motorna snaga rasta. Njihovo je značenje utoliko veće, ako se zna da su u tradicionalnim turističkim zemljama problemi nedovoljne produktivnosti i rasta veoma naglašene. Važnost uvođenja mehanizama temeljenih na inovacijama prikazuje sljedeća slika.

Slika 2.7. Determinante produktivnosti rada i inovativnost u turizmu

Izvor: *Innovation and Product Development in Tourism*, Center for Tourism and Service Economics, University of Innsbruck, 2005., str. 9.

Na prethodnoj slici vidljivo je da znanje, istraživanje i razvoj kao i utjecaj kadrovske komponente (menadžment i ljudski potencijali) značajno utječu na kreiranje inovativnoga turističkog proizvoda. Time se najbolje potvrđuje koliko je znanje važno za postizanje uspjeha u pozicioniranju turističkog proizvoda turističke destinacije. To je posebno uočljivo kada se sagledava kretanje krivulje životnog ciklusa turističkog proizvoda destinacije (vidi sliku 1.4.) budući da je temeljem inovacija moguće osigurati "pomlađivanje" turističkog proizvoda koji ulaskom u fazu stagnacije ne zadržava više *status quo*, već je to početak faze pada, koja se može izbjeći samo ako se pravodobno pristupi inoviranju turističkog proizvoda koji ne daje željeni uspjeh. Konkurentnost turističkog proizvoda turističke destinacije Kvarner provjerava se akcijama koje nalažu da:

- treba kontinuirano poticati inovativnost s ciljem povećanja konkurentnosti
- treba stvarati uvjete za interaktivnu razmjenu znanja
- treba stvarati dobru radnu klimu, što znači osigurati stabilne međuljudske odnose uz visoku razinu povjerenja
- treba stvarati klimu za efikasno korištenje znanja i generiranje "banke znanja".

Sve veći udio malih i srednjih poslovnih sustava u strukturi turističke ponude zahtijeva da se na razini turističke destinacije osiguraju uvjeti koji će i njima osigurati informacije na temelju kojih će moći pristupiti inoviranju vlastite ponude.

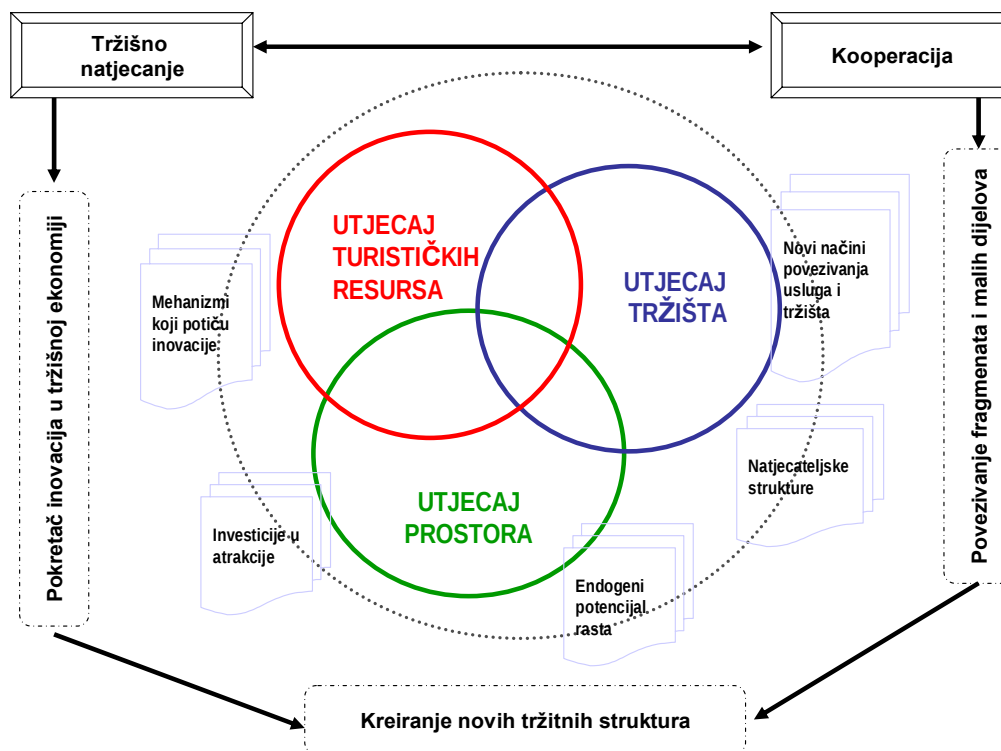
Na razini turističke destinacije Kvarner treba osigurati svim sudionicima ponude dostupnost relevantnih informacija temeljem kojih će moći ocijeniti svoju tržišnu poziciju (npr. globalizacijski šok, sužavanje tržišnog udjela...), dostupnost resursa (npr. gdje su mogući gapovi za ostvarenje produktivnosti, koje su slabe strane pozicioniranja na tržištu...), a sve u vezi s traženjem najboljih rješenja za tekuće inoviranje ponude ili čak za reinženjering pristupa tržišnoj utakmici. Ta se pitanja u svijetu rješavaju kroz poslovne udruge, kroz komorski sustav ili konzultantske kuće (outsourcing) i na druge primjerene načine.

Stoga se kao jedan od zadataka na razini turističke destinacije Kvarner nameće poticanje inovativnih procesa. Pritom je potrebno imati na umu temeljne zakonitosti vezane za uvođenje inovacijskih procesa u turističku politiku, što zahtijevaju novi tržišni uvjeti, pri čemu treba uzeti u obzir:

- ❑ da je inovacija tekuće hvatanje ukoštac sa zahtjevima oštre tržišne utakmice i napuštanje krutih struktura
- ❑ da se fundamentalne inovacije ne mogu planirati te da na turizam utječu i one inovacije koje su vezane za druga područja razvoja (npr. inovacije u prometu bitno su utjecale na razvoj turizma)
- ❑ da je potrebno poticati nezavisne inovatore čiji utjecaj mora biti trajno prisutan (npr. logo poznatih hotelskih lanaca Hyatt, Marriott, Club Mediterane i sl. djelo je nezavisnih inovatora)
- ❑ da se inovacija u turizmu mora tretirati kao rutinski zadatak, i drugo.

Tekuće inovacije su sve kreativne akcije koje za poduzetnika ne predstavljaju prevelik stupanj rizika i koje se poduzimaju u fazi uzleta poslovnog sustava i najčešće uključuju razne postupke imitiranja i unaprjeđenja postojeće ponude. No, kada turistički proizvod dođe u fazu stagnacije, te mjere više nisu dovoljne i tada inovacija postane temeljni činitelj proizvodnje, ali sada se ona temelji na procesima istraživanja i razvoja i mora poštovati standardizirane postupke. U području turizma stalno je prisutan problem da kruta gospodarska struktura ne podržava kulturu inovacija, koja naglašava unaprjeđenje turističkog proizvoda temeljeno na domicilno karakterističnim resursima i dobrima, uz naglasak da će uspjeh ovisiti o kvaliteti partnerskih odnosa i stupnju kooperacije na razini turističke destinacije. Model inovativno orijentirane turističke politike turističke destinacije predstavljen je na sljedećoj slici.

Slika 2.8. Model inovativno orijentirane turističke politike destinacije

Izvor: P. Keller, *Towards an innovation oriented tourism policy: a new agenda?* Innovation and Product Development in Tourism, Center for Tourism and Service Economics, University of Innsbruck, 2005., str. 7. i 8.

Inovacijama orijentiranu turističku politiku treba voditi na razini turističke destinacije, pri čemu treba voditi računa

- o ciljnim tržištima, raspoloživim resursima i lokaciji
- da treba mobilizirati sve potencijale i kreativne mehanizme
- da treba unaprjeđivati one elemente koji u strukturi mogu predstavljati konkurentsku prednost turističke ponude destinacije
- sustavno isticati da su autohtone vrijednosti temeljni potencijal rasta tržišnog udjela.

Neovisno o tome što sve strategije počinju i završavaju s tržišnim utjecajima, u pozicioniranju turističkog proizvoda temeljenog na inovacijama treba posebnu pozornost posvetiti prednostima koje nose unutarnji (endogeni) činitelji, koji su temeljni potencijal rasta na tržištu. Naime, kontinuirani proces inoviranja ponude mora imati uporište u rastu unutarnjih (endogenih) činitelja, čiji se učinak izražava zbirno kao utjecaj inovacija na bolje pozicioniranje turističkog proizvoda, a mjereno porastom eksterno priznatih rezultata.

Inoviranje turističkog proizvoda treba uvijek promatrati s polazišta mogućnosti i ograničenja koji su definirani turističkim resursima, s posebnim naglaskom na atrakcije dostupne na lokalnoj razini. Pritom je potrebno sagledati rang pozicioniranja pojedinoga turističkog proizvoda destinacije, sposobnost prilagođavanja postojeće ponude novim uvjetima, kao i sposobnost menadžmenta destinacije da sukladno potrebama u cijelosti repozicionira postojeći turistički proizvod. S polazišta veza i odnosa na razini destinacije, značajna je brojnost i atraktivnost raspoloživih dobara koja moraju biti dovoljna za oblikovanje konkurentnoga turističkog proizvoda, značajnog u tržišnom natjecanju među konkurentnim turističkim destinacijama. Istaknuti treba da je INOVACIJA značajan činitelj i nezaobilazna solucija pozicioniranja turističkog proizvoda destinacije na tržištu.

Kretanje broja stanovnika u budućnosti jedan je od ključnih elemenata analiziranih pri izradi razvojnih planova turizma Kvarnera.

Razvojni se planovi moraju nastojati uskladiti s očekivanim brojem lokalnog stanovništva do 2015. godine.

2.6. PROMET

Uspješnost na turističkom tržištu nije moguća bez dobro razvijene prometne povezanosti destinacije s okruženjem. Brz tehnološki napredak u svijetu posebno se odražava na uvođenje sve suvremenijih, udobnijih i bržih prometnih sredstava

2.6.1. Značajke sustava prometa

Prometni sustav Kvarnera treba zadovoljiti prometne potrebe stanovništva i gospodarstvenih aktivnosti, omogućiti integraciju s okolnim područjem Istarske, Karlovačke i Ličko-senjske županije i Republike Slovenije, imajući na umu specifičnosti prometa u gorskom, priobalnom i otočnom području.

Razvitak prometnoga sustava Hrvatske treba težiti ostvarenju dvaju dugoročnih temeljnih ciljeva:

- Integraciji u europski prometni sustav

- Oblikovanju prometnoga sustava prema potrebama gospodarstvenoga i društvenoga razvoja Republike Hrvatske.

Bolje povezivanje s prometnim sustavom država Europske unije može se postići modernizacijom cjelokupnoga prometa na području Hrvatske, a posebno izgradnjom prometne infrastrukture na međunarodnim prometnim koridorima:

- Budimpešta – Zagreb – Rijeka
- Budimpešta – Osijek – Sarajevo – Ploče
- Ljubljana – Zagreb – Beograd.

Tim prometnim koridorima treba dodati, za Hrvatsku jednako važne prometne pravce, a to su:

- Zagreb – Zadar – Split – Dubrovnik
- Trst – Rijeka – Zadar – Split – Dubrovnik – Drač (Jadransko-jonski pravac)
- te brojne druge dionice koje pridonose učinkovitosti osnovnih prometnih koridora.

Geografsko-prometni položaj na razmeđu putova između europskoga sjevera i juga te istoka i zapada na području Kvarnera dolazi do punoga izražaja zbog konfiguracije planinskih lanaca te odnosa mora i kopna. Okosnicu prometnoga sustava PGŽ-a čine: europski prometni koridor Budimpešta – Zagreb – Rijeka, koji je sastavnica europske mreže prometnih koridora, te Jadransko-jonski koridor (Trst – Rijeka – Split – Dubrovnik – Kalamata), koji se susreću na širem području grada Rijeke. Preko tih međunarodnih prometnih koridora ne samo da je prometni sustav Kvarnera integriran u europski prometni sustav, već preko njega i u prometni sustav Republike Hrvatske.

Prometni sustav Kvarnera čine: cestovni, željeznički, pomorski, zračni, cjevovodni, poštanski i telekomunikacijski promet, oblikovani u podsustav koji čini jedinstvenu logističku cjelinu.

Glavnina je prometne infrastrukture na razini poboljšanja i moderniziranoga sustava cestovne i željezničke mreže s kraja prethodnoga, a osnovne lučke infrastrukture s početka i sredine prošloga stoljeća.

Zbog obalnog položaja Kvarnera, specifičnost njezina prometnoga sustava čini **pomorski promet** čije je žarište luka Rijeka s terminalima za prekrcaj tereta i putnika. Uz luku Rijeka međunarodnoga je značenja i luka Mali Lošinj, dok su sve ostale luke lokalnoga karaktera. Među njima na obali i na otocima ističe se velik broj trajektnih luka, luka nautičkoga turizma, športskih i ribarskih luka različitih veličina, tehničko-tehnoloških značajki i veličine prometa, koje su pretpostavka za dobru pomorskoprometnu povezanost.

Cestovni promet odlikuje se: zadovoljavajućom gustoćom cestovne mreže po km² prostora, zadovoljavajućim usmjerenjem cesta s obzirom na prometne tokove, nezadovoljavajućim tehničkim osobinama, kvalitetom cesta, signalizacijom i sigurnosnim elementima te skromnim udjelom autocesta u ukupnoj duljini cesta na Kvarneru. Na relaciji Rijeka – Zagreb izgrađena je suvremena prometnica koja ima

značajke autoceste odnosno poluautoceste. U tijeku je izgradnja suvremene ceste od Rijeke prema slovenskoj granici. Uz suvremene ceste nema pratećih objekata.

Riječki prometni čvor nije izgrađen. Mnogi gradovi i naselja nemaju zaobilaznice. Promet u gradovima obilježavaju zastoji i zakrčenost, zbog nedovoljne propusne moći ulica i nedostatka parkirališnih prostora. Prostori za prekrcaj putnika u međugradskom prometu, u pravilu, nemaju koncepciju terminala.

Željeznički promet Kvarnera temelji se na dvjema željezničkim prugama međunarodnoga karaktera, koje u sistematizaciji pruga HŽ imaju najviše – magistralno značenje. Željeznička pruga Zagreb – Rijeka sastavnica je međunarodnoga prometnoga koridora Budimpešta – Zagreb – Rijeka.

Okosnicu **zračnoga prometa** čine dvije međunarodne zračne luke – Rijeka (Krk) i Lošinj, jedna športska luka – Grobnik te pristanište na Unijama. Prihvatni kapacitet zračnih luka ni približno nije iskorišten, dok su njihov broj i lokacija zadovoljavajuće.

Telekomunikacijski promet na području Kvarnera razvijao se identično kao i u čitavoj državi. U posljednjem desetljeću uspostavljen je: svjetlovodni kabelski sustav Zagreb – Rijeka; nova digitalna centrala Rijeka; svjetlovodni kabelski sustav Rijeka – Pazin – Umag – Italija; kopneno-podmorski kabelski sustav Rijeka – Split; nova digitalna centrala Opatija i Delnice. Zahvaljujući tim investicijama porastao je broj fiksnih telefonskih priključaka. Dinamika razvoja mobilne telefonije uglavnom je slična onoj na području čitave Hrvatske – skokovit porast broja korisnika te sve bolja pokrivenost signalom čitavoga područja.

Slika 2.9. Kvarner – promet i komunikacije – kako do nas? (dostupnost)

U skladu s potrebama turističkoga razvioja, trebalo bi oblikovati promet u gradovima i naseljima, jer se upravo na tim mikrolokacijama, zbog koncentracije prometa tijekom ljetnih mjeseci, iskazuju sve negativne karakteristike cestovnoga prometa, a što može rezultirati osjećajem nezadovoljstva u posjetitelja. Dovoljna propusna moć ulica, odgovarajući pristupi magistralnim prometnicama, dovoljni prostori za parkiranje, upotreba ITS-a za praćenje i učinkovitije korištenje postojeće infrastrukture te upravljanje prometnim tokovima, zadržavanje teretnih vozila na periferiji naselja, zatvaranje gradskih jezgri za cestovni promet, uspostavljanje pješačkih zona u područjima od posebnoga interesa za posjetitelje, samo su glavne smjernice za integralno oblikovanje prometa u gradu ili naselju – turističkoj destinaciji.

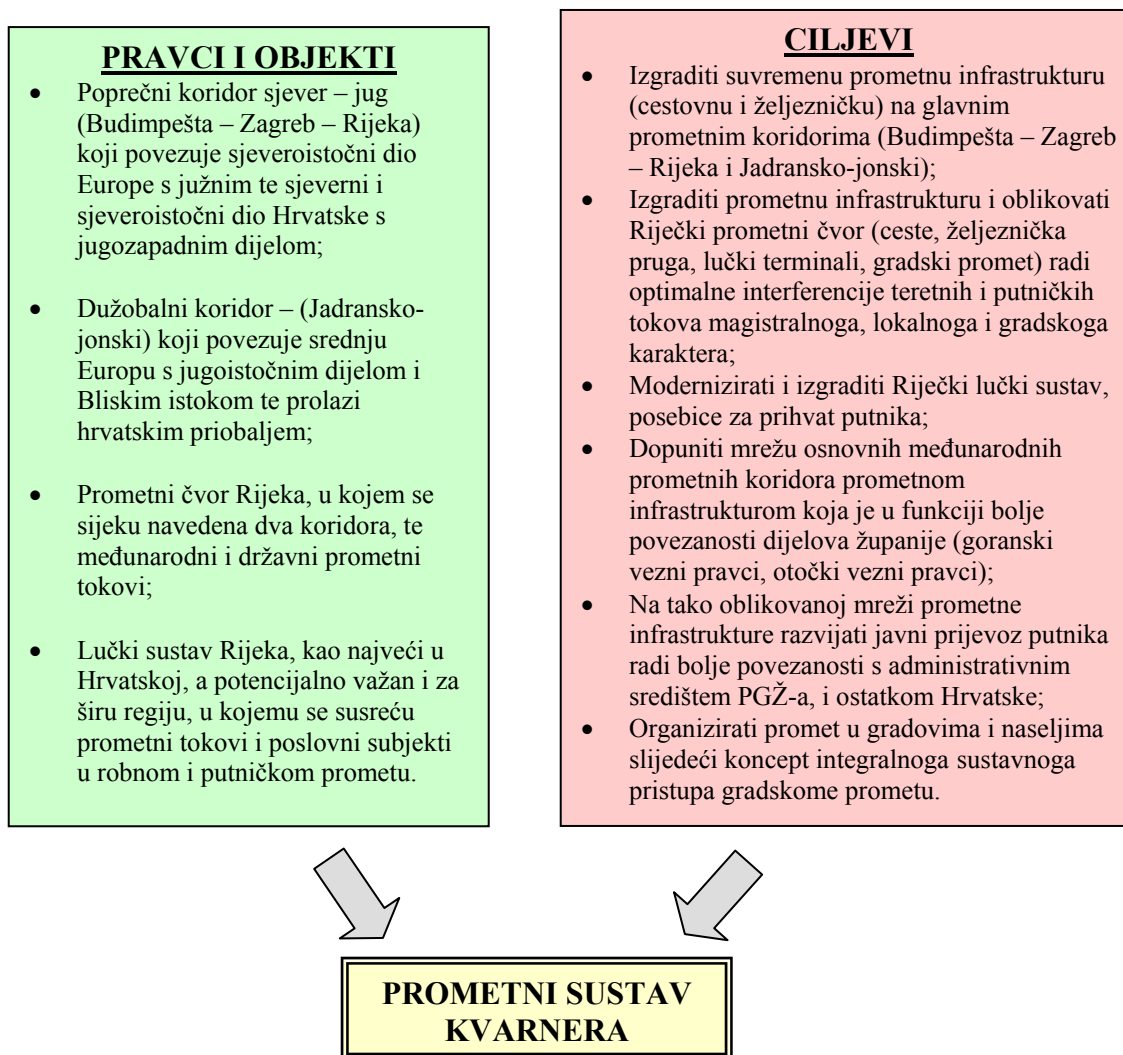
2.6.2. Promet u funkciji turizma Kvarnera

Jedna od funkcija prometnoga sustava Kvarnera jest posredovanje u prometnoj povezanosti turističkih regija Istre i Dalmacije s emitivnim tržištem, a ta će uloga postati još važnijom s izgradnjom i modernizacijom prometne infrastrukture Kvarnera.

Razvojni ciljevi prometnoga sustava Županije trebaju biti usklađeni s ciljevima Strategije razvitka gospodarstva Županije.

Budući da je turizam jedan od prioritetnih razvojnih ciljeva Kvarnera, odabir prometnih projekata koji su vrstom, namjenom i dinamikom poticajni za razvitak turizma, treba biti jedan od glavnih ciljeva prometa Kvarnera.

Slika 2.10. Ciljevi, pravci i objekti prometnog razvoja Kvarnera

Osim poticanja prometnoga razvoja, davanjem prednosti onim investicijama u promet koje će neposredno utjecati na turizam, vrlo značajan je odabir lokacije prometne infrastrukture. Budući da se prometna potreba može zadovoljiti različitim prometnim rješenjima, turizam će utjecati na odabir modaliteta koji će uz dostatan kapacitet, brzinu i udobnost, maksimalno sačuvati prirodne resurse. To mogu biti skuplja rješenja, dakle s aspekta prometa – suboptimalna.

Prometne kapacitete ne koristi samo jedna homogena skupina korisnika, već su oni na raspolaganju svima neovisno o motivu putovanja. U oblikovanju prometnoga sustava koji bi trebao zadovoljavati turističke potrebe, treba prethodno zadovoljiti neke osnovne kriterije koji proizlaze iz specifičnosti prometa.

Stoga je moguće, kao najznačajnije opće ciljeve prometnoga sustava Kvarnera definirati sljedeće:

- Oblikovanje svih prometnih grana i pripadajuće infrastrukture u funkcionalnu i učinkovitu cjelinu;
- Kompatibilnost s hrvatskim prometnim sustavom;
- Kompatibilnost s prometnim sustavom EU;
- Utvrđivanje optimalne mreže međunarodnih i državnih prometnih koridora te lokalnih prometnih pravaca, kako bi gradnja prometne infrastrukture slijedila razvojne planove;
- Uspostavljanje optimalne strukture zastupljenosti prometnih grana – stimuliranje pomorskoga i željezničkoga prometa;
- Definiranje strategije i politike sigurnosti u prometu za sve neposredne i posredne sudionike koji mogu zaustaviti ekspanziju broja prometnih nezgoda (a ne samo policija),
- Intenzivnije uvođenje ITS-a (inteligentni transportni sustavi) radi boljeg korištenja propusne moći prometne infrastrukture, povećanja sigurnosti i smanjenja zagađenja;
- Monitoring zagađenja prometom, utvrđivanja koncepta održivoga razvoja i njegova postupna realizacija;
- Uvođenje "ekoloških oblika prometa";
- Organizacija gradskoga prometa prema pozitivnim iskustvima brojnih gradova Europske unije;
- Uspostavljanje prometnih čvorova i zaobilaznica oko gradova i naselja radi učinkovite interferencije prometnih tokova.

Da bi promet mogao udovoljavati potrebama turizma, posebno je važna skupina posebnih ciljeva, kojima bi se ostvarili specifični prometni projekti namijenjeni posebice turistima:

- Izgradnja i modernizacija prometne infrastrukture radi zadovoljavanja specifičnih turističkih potreba
- Gradski promet
- Promet u mirovanju
- Koncept održivoga razvoja prometa i turizma
- Sigurnost prometa

Slika 2.11. Promet u funkciji turizma na Kvarneru

PROMET U FUNKCIJI TURIZMA NA KVARNERU
• Promet je pretpostavka gospodarstvenoga i društvenoga razvoja, pa je vitalni interes svake društvene zajednice podizati razinu kvalitete prometnoga sustava. • Prometni sustav ima transgranični karakter, pa je prometni sustav Kvarnera moguće analizirati i promišljati jedino u sklopu prometnoga sustava Republike Hrvatske, i šire europskoga prometnoga sustava. • Prometni sustav Republike Hrvatske zaostaje za europskim prometnim sustavom – prometnom infrastrukturom, gustoćom mreže prometne infrastrukture, razgranatosti mreže prometnih terminala, posebice putničkih, učinkovitosti podjele rada između prometnih grana, raširenošću upotrebe ITS-a, sveobuhvatnošću mjera sigurnosti u prometu, korištenjem "ekoloških oblika prometa" i organizacijom prometnih tokova u gradovima. • Područjem Republike Hrvatske prolaze dva međunarodna europska prometna koridora koji su okosnica modernizacije kopnene i pomorske infrastrukture – Budimpešta – Zagreb – Rijeka, Budimpešta – Zagreb – Osijek – Sarajevo – Ploče i Ljubljana – Zagreb – Beograd. U tijeku je pokretanje inicijative da i Jadransko-jonski prometni pravac bude proglašen koridorom od posebnog interesa za Europu. • Prometni sustav Kvarnera uglavnom se odlikuje istim značajkama kao i prometni sustav Republike Hrvatske. PGŽ se nalazi na razmeđu međunarodnih prometnih koridora – Budimpešta – Zagreb – Rijeka i Jadransko-jonskog koridora, koji se susreću u Rijeci – prometno-lučkom čvorištu državnoga i šireg međunarodnoga značenja. • Razvoj prometnoga sustava Kvarnera treba usmjeriti prema izgradnji nove infrastrukture na međunarodnim prometnim koridorima (Budimpešta – Zagreb – Rijeka i Jadransko-jonski), izgradnji Riječkoga prometnoga pravca, na koje se trebaju vezivati lokalni prometni pravci i lokalna prometna čvorišta. • U dolascima turista na Kvarner dominantnu ulogu ima cestovni promet s 99,4%, zatim slijedi željeznica s 0,4%, zrakoplov s 0,1% i brod s 0,1%. Razlog takvoj podjeli između prometnih grana je u blizini emitivnoga tržišta i niskoj platnoj moći turista. • Ne postoji Strategija razvoja prometa PGŽ-a u funkciji razvoja turizma, pa ju je potrebno oblikovati. Pritom treba imati na umu da prometni sustav Kvarnera nije samo u funkciji turističkoga razvoja Županije, već i drugih turističkih regija – Istre i Dalmacije. • Zemljopisno-prirodna heterogenost (priobalje, otočno područje i gorsko područje) odražava se u gustoći naseljenosti, rasporedu naselja i vrsti gospodarstvenih aktivnosti, a rezultat je toga određena struktura i opseg prometne potražnje. • Riječki prometni čvor ključ je dobre prometne povezanosti unutar prostora Županije, i prema okruženju. Ta skupina građevinskih objekata i uređaja različitih prometnih grana povezanih u funkcionalnu cjelinu, omogućit će optimalno odvijanje i interferenciju međunarodnih, državnih, lokalnih i gradskih prometnih tokova – putnika, tereta i informacija. • Prometna povezanost Liburnijske rivijere zasniva se na cestovnom prometu zbog neposredne blizine emitivnoga tržišta. Do porasta udjela željeznice može doći modernizacijom postojeće pruge, odnosno izgradnjom nove pruge Trst – Rijeka s eventualnim produženjem na Jadransku željeznicu. Poticaj turizmu Liburnijske rivijere dalo bi uvođenje prometnoga sustava bez motora s unutarnjim izgaranjem na relaciji Opatija – Dobreč – Lovranska Draga s nastavkom do vrha Učke. Poseban je problem Opatije i svih naselja Rivijere organizacija gradskoga prometa i manjak parkirališnih prostora, bez čega se ne može oblikovati kvalitetna turistička ponuda. • Crikveničko-vinodolska rivijera također je dominantno povezana cestovnim prometom. Na to posebno utječe odvojak autoceste Rijeka – Zagreb. U pravicima i ciljevima prometnog razvoja Kvarnera odnosno PGŽ-a planiran je dužobalni koridor Jadransko-jonski koji povezuje srednju Europu s jugoistočnim dijelom i Bliskim istokom te prolazi hrvatskim priobaljem.

- U neposrednoj blizini uočava se mogućnost preispitivanja trase Jadransko-jonske ceste i to dionica od Križišća do Žute Lokve. S aspekta ciljeva razvoja Crikveničko-vinodolske rivijere ali i cjelokupne Hrvatske i njezina turizma, apsolutan prioritet treba biti očuvanje okoliša. Potrebno je spomenuti zaštitu unutarnje zone Crikveničko-vinodolske rivijere i aktiviranje rubnog područja Gorskog kotara i eventualno njegovo uključivanje u kombiniranu turističku ponudu zajedno s ponudom Crikveničko-vinodolske rivijere.
- Izgradnja nove pruge Rijeka – Zagreb mogla bi dovesti do porasta udjela željeznice, a planirana modernizacija Zračne luke Rijeka na otoku Krku do porasta interesa za zrakoplovni promet.
- Infrastrukturni objekt koji ima najveću ulogu u prometnoj povezanosti otoka Krka s kopnom jest most, kojim je determinirana dominantna uloga cestovnoga prometa. Nekorištenje zračne luke na otoku za prihvat turista predstavlja paradoks koji bi odgovarajućom marketinškom politikom trebalo otkloniti. Mreža luka, lučica i marina upućuje na razvijen nautički turizam, a dvije trajektne luke – Valbiska i Baška, ishodište su linijskog servisa za otoke Cres i Rab.
- Otoci Cres i Lošinj s kopnom su povezani trajektnim i brzobrodskim prijevozom iz Brestove, Rijeke i Zadra. Zbog mosta u Osoru oba otoka predstavljaju jedinstvenu prometnu cjelinu, koja koristi pogodnosti međunarodne putničke luke u Malom Lošinju s frekventnim i razgranatim linijskim servisom, i zračne luke na Lošinju. Brojne luke i lučice na raspolaganju su lokalnom stanovništvu i nautičarima.
- Otok Rab također se oslanja na trajektnu povezanost na liniji Jablanac – Mišnjak, koja je za jake bure u Velebitskome kanalu često u prekidu. Trajektna linija Baška – Lopar aktivna je samo tijekom ljetnje sezone i ima važnu turističku funkciju u okviru koncepta "plave magistrale". Uz dvije marine na kojima se temelji razvoj nautičkoga turizma, luka Rab je svojevrsno sastajalište nautičara na sjevernom Jadranu. Izgradnja aerodroma umanjila bi ovisnost otoka o pomorskom prometu, posebice u razdobljima nepovoljnih vremenskih prilika i za slučaj hitnih intervencija.
- Preostali naseljeni i turistički značajni otoci – Unije, Susak, Ilovik i Srakane Vele međusobno su, s Rijekom i Malim Lošinjem povezani redovitim brzobrodskim linijama.
- Po dovršetku izgradnje autoceste Rijeka – Zagreb, Gorski kotar će s okruženjem biti iznimno dobro prometno povezan. Nedostajat će jedino mreža lokalnih cesta kako bi atraktivna područja učinila lakše dostupnima. U tu svrhu, nakon izgradnje nove pruge, današnja pruga moći će se koristiti za povezivanje obalnih i goranskih destinacija u jedinstven turistički proizvod.
- U Strategiji razvitka prometnoga sustava PGŽ-a u funkciji turizma potrebno je definirati opće i posebne ciljeve.
- Opći ciljevi razvoja prometnoga sustava sukladni su ciljevima prometnoga sustava Republike Hrvatske i europskoga prometnoga sustava. U osnovi oni se svode na modernizaciju i izgradnju prometne infrastrukture, veću sigurnost posebice cestovnoga i zračnoga prometa, zaštitu okoliša, posebice u domeni cestovnoga prometa, poticanje razvoja željeznice i pomorskoga prometa radi ujednačenije podjele rada između prometnih grana, uvođenje suvremenih upravljačko-informacijskih sustava (ITS) te učinkovite organizacije gradskoga prometa.
- Posebnim ciljevima razvoja prometnoga sustava Kvarnera treba obuhvatiti projekte koji su u funkciji turističkoga razvoja Kvarnera. To se odnosi na vezne cestovne pravce u Gorskom kotaru i na otocima, modernizaciju postojeće infrastrukture posebice zračnoga prometa, oblikovanje putničkih terminala u svim prometnim granama radi kvalitetnije usluge putnicima te nastavak modernizacije telekomunikacija, uvođenje suvremenih sustava zasnovanih na motorima bez unutarnjeg izgaranja, organizaciju gradskoga prometa u primorskim naseljima i osiguranje dostatnih parkirališnih prostora.
- S obzirom na visok udio cestovnoga prometa u dolascima turista na Kvarner, nužno je definirati koncept održivoga razvoja prometa i turizma, kako bi se tijekom duljeg razdoblja povećao udio ostalih prometnih modaliteta i omogućilo nesmetano zadovoljavanje turističkih potreba uz maksimalnu zaštitu prirodnih resursa.

Prometna povezanost Kvarnera s emitivnim tržištima može se ocijeniti dobrom. S obzirom na visok udio cestovnog prometa u dolascima na Kvarner, nužno je definirati koncept održivog razvoja prometa i turizma, uz "maksimalnu" zaštitu prirodnih i kulturnih resursa.

Slabost je funkcioniranje zračnog prometa.

Bitni kvalitativni pomaci potrebni su u organizaciji lokalnog prometa i osiguranju parkirališnog prostora.